

AVH501 – Masteravhandling i diakoni (30 ECTS)

Felleskap og menighetsutvikling i storbyen

En casestudie av Trefoldighet menighet i Oslo

Navn: Astrid Sandnes
Veileder: Harald Hegstad.
Det teologiske Menighetsfakultet.
Våren 2011.

Innhold

Forord.....	4
1.0 Innledning	5
1.1 Bakgrunn.....	5
1.2 Tema og aktualitet	6
1.3 Problemstilling og avgrensninger.....	7
1.4 Avklaring av begreper.....	9
1.5 Forskningshorisont.....	12
1.5.1 Internasjonale impulser	12
1.5.2 Menighetsutvikling i folkekirken	13
1.6 Disposisjon.....	15
2.0 Metode.....	16
2.1 Valg av case.....	16
2.2 Forskningsmetodikk	17
3.0 Litteratur og fortolkningsrammer.....	18
3.1 Fellesskap i ulike fagtradisjoner	18
3.2 Samlet i Jesu navn – et teologisk /diakonalt innsteg	19
3.3 Løst og stabilt fellesskap – et sosiologisk innsteg	21
3.4 Å lede til fellesskap – et organisasjonsfaglig innsteg	24
4.0 Presentasjon av caset – Trefoldighet menighet.....	26
4.1 Innledende fakta, soknesituasjon	26
4.2 Tidslinje.....	27
4.3 Kartlegging og nysatsning.....	29
4.4 Fellesskap – et sentralt fokus.....	31
4.5 Et nytt konsept – Storbymessen	32
4.6 Mot en tydeligere profil – spiritualitet og sosial rettferdighet.....	33
5.0 Fokusområder fra caset	36
5.1 En messe for storbyen	36
5.1.1 Endringer i menighetsfellesskapet	37
5.1.2 Ulike ønsker og forventninger til fellesskapet	38
5.1.3 Hvordan lede gjennom endringer?.....	42
5.1.4 Løst eller stabilt fellesskap?	43

5.1.5 Forholdet mellom gudstjenestens egenart og kulturell relevans.	47
5.2 En diakonal og spirituell menighet – med et fragmentert fellesskap?	49
5.2.1 Værestedet – der kirken og byen møtes	50
5.2.2 Fragmentering av menighetsfellesskapet.....	51
5.2.3 Menighetens selvforståelse og arbeid ut fra bibelske modeller.....	53
5.2.4 Det krevende fellesskapet – når idealer og virkelighet møtes.....	55
6.0 To moment til menighetsutvikling i folkekirken	57
6.1 Forholdet mellom folkekirke og trosfellesskap. Mot en ny forståelse av soknet?	57
6.2. Betydningen av teologisk og ekklesiologisk refleksjon.....	60
7.0 Konklusjon.....	62
Intervjuer og dokumenter fra Trefoldighet menighet	68
Intervjuer	68
Referater og vedlegg fra Trefoldighet menighetsråd.....	68
Øvrige dokumenter	68
Bøker og artikler	69
Appendiks – Visjon og verdier i Trefoldighet menighet.....	73

Forord

Denne avhandlingen har vært en lang reise i *felleskap*. Takk til trofaste følgesvenner underveis: Veileder Harald Hegstad for gode innspill og raske tilbakemeldinger. Informanter og kontoransatte ved Trefoldighet menighet for imøtekommenhet og tålmodighet. Dere har gjort avhandlingen mulig. Takk særlig til sokneprest Anne-May Grasaas som uten å blunke tok i mot en nysgjerrig diakonistudent som ville skrive om hennes hjertebarn, Trefoldighet. En takk rettes også til mine kjære medbeboere i kollektivet i Duehaugveien 5, for kaffe, oppmuntring og andre essensielle bidrag til at undertegnede har bevart smilet og framdriften underveis. Takk til Ingvild for støtte, og mamma og Maia for perspektiv i rett tid. Takk til Silje, for at du har vært der hele tiden.

*Til min far,
som driver menighetsutvikling hver eneste dag.*

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn

En nattverdiskø her til lands er vanligvis ikke et lite stykke Norge. Oftest er den et lite representativt, i overkant veltilpasset utsnitt av befolkningen, der majoriteten er mennesker som betaler skatt og ser på Dagsrevyen. Som troende med bakgrunn i Den norske kirke har jeg erfart den typisk striglede nattverdiskøen ganske ofte. Her vandrer jeg nokså uforstyrret sammen med andre mennesker rimelig lik meg selv. Form og innhold er kjente, trygge størrelser. Men så har det hendt at jeg har befunnet meg i nattverdiskøer som ikke er fullt så strømlinjeformet. Der mannen foran meg ikke har på seg skjorte og jakke, men nagler og lær. Eller der kvinnen bak meg rister av rusabstinenser og snakker lavt med seg selv. Eller for den del, nattverdiskøer som består av en dansende, klappende rekke mennesker som frydefullt feirer livet og lar halleluja'er og amen dundre i veggene. Opplevelsen av å være i sammenhenger der noe av dette skjer, er nådeløs og nåderik på samme tid. Fordommer jeg ikke ønsket jeg hadde, møter meg pinefullt i døra. Masker jeg daglig bærer på faller bort når andre stiller sin sårbarhet synlig. Jeg vandrer ikke lenger uforstyrret. Synet og lyden av mennesker så annerledes enn meg selv, griper tak og rister meg ut av det dovent velkjente. Plutselig trer *nåden* fram mer enn før. Om vi er aldri så forskjellig, er vi ute i samme ærend – på vei til bordet som samler.

På tross av dette plasserer jeg meg selv hele tiden i forhold til *de andre*. Det er et underlig paradoks. Vi står i kø for å møte Jesus Kristus, livets brød og verdens frelser. Guden som ble menneske og som selv ikke døden kunne binde. Likevel kan jeg finne på å være mer opptatt av hvem han fyren er som står der borte i hjørnet, enn det inkarnerte mysterium jeg holder mellom hendene. Og har jeg ikke sett hun jenta der før et sted? Hun med brillene på bakerste benk?

Jeg kjenner behov for å forstå omgivelsene mine. Hva er normene i denne forsamlingen? Hva mener de om visse teologiske spørsmål? Er dette folk jeg identifiserer meg med sosialt, er de lik meg? Er jeg på gudstjeneste i min egen menighet, blir jeg fort desto mer opptatt av omgivelsene. Nattverden blir en anledning til å kaste et par blikk over forsamlingen og se hvem som er her (og hvem som ikke er her). Jeg forteller dette fordi denne fascinasjonen danner bakgrunn for fortsettelsen. I teologisk forstand handler det å gå

til nattverd dypest sett ikke om *hvem* vi er som gjør noe sammen, men *at* vi sammen søker Gud¹. Hvorfor er *fellesskapet* i menigheten da så viktig for meg – og for folk flest?

De siste årene har jeg stadig latt meg fascinere av det kristne fellesskapet. Er det felles tro eller felles sosiale preferanser som er det sterkeste bindemiddelet i en menighet? Er et menighetsfellesskap egentlig annerledes enn andre sosiale sammenslutninger? Ikke minst, hvordan kan en menighet utvikle bærekraftige fellesskap i en individualistisk tid?² Disse spørsmålene handler om mye, blant annet teologi, kultur og samfunnskontekst. I denne avhandlingen i diakoni velger jeg å se dem i lys av perspektivet *menighetsutvikling*. Jeg har gjort en casestudie av et niårig utviklingsforløp i Trefoldighet menighet i Oslo sentrum.³ Prosjektet mitt er å forstå noe av kompleksiteten som preger menighetsfellesskap i vår tid, særlig i en storbysituasjon. Jeg ser på ulike grader av tilhørighet, og på hvordan menighetsledelse skjer i spenningen mellom idealer og virkelighet, og ulike deltakeres behov. Dette knytter jeg opp til en faglig diskurs om menighetsutvikling.

1.2 Tema og aktualitet

Tar vi en nøye titt på Den norske kirkes situasjon i dagens samfunn, er det et sammensatt bilde som trer fram. På den ene siden er det lett å få øye på det som virker truende for kirkens posisjon. Stadig færre går på gudstjenester.⁴ Kirkens omdømme blant nordmenn, og særlig tilliten til dens ledere, står svakt. På den andre siden viser det seg at kirken gjør et bedre inntrykk hos mennesker som stifter nærmere bekjentskap med den, enn hos dem som i stor grad ikke kjenner den.⁵ Flere finner i kirken en nøkkel til livstolkning og et sosialt fellesskap å delta i som oppleves meningsfylt. Andre gjør mer konfliktfylte erfaringer i møte med kirken. Mange er fremmed for å delta i det hele tatt. Religiøs mangfold og pluralisme utfordrer posisjonen som den kristne kulturarven tradisjonelt har hatt i Norge.⁶ Relasjonene mellom stat og kirke diskuteres, og det indrekirkelige landskapet er preget av omfattende

---

¹ Harald Hegstad, *Den virkelige kirke*. (Trondheim: Tapir Akademiske Forlag, 2009), 21.

² Mange er opptatt av dette. For eksempel Anders P. Lundberg i *Om gemenskap. En sociologisk betraktelse*. (Lund: Sociologiska institutionen, Lunds Universitet, 2005.)

³ Menigheten tilhører Oslo Domprosti og Den norske kirke.

⁴ Martin Eikeland, *Frykter vitnesbyrdet fra tomme kirker*, Vårt Land nettutgave, publisert 14.03.11.

⁵ Jan Arild Holbek, *1 av 3 har et dårlig inntrykk av kirken*, Vårt Land nettutgave, publisert 06.04.11.

⁶ Asle Rolland, *Statistikk om tro, religion og livssyn – en behovsanalyse*. Serie: Notater (NOT 2011/07), Statistisk Sentralbyrås nettsider, publisert 07.02.11.

reformer rundt trosopplæring og gudstjenesteliv. Den lokale menighet må forholde seg til et klima preget av stadige endringer. Behovet for et samlendende perspektiv som kan holde sammen de ulike deler av menighetslivet er stort.⁷ Det er på bakkenivå alle de nevnte utfordringene for kirke og samfunn manifesterer seg – i menighetsrådets sene kveldsdiskusjoner, i prestens funderinger over prekenens relevans og i konfirmanten som tror på himmelen og reinkarnasjon samtidig. Mer og mer trenger kirken et helhetlig og genuint praktisk grep for å forstå og utvikle sitt oppdrag i dialektikk mellom *”kontekst, teologi og praksis”*.⁸ *Menighetsutvikling* hevder å være et slikt tverrfaglig grep, noe som gjør det til et svært aktuelt forskningstema. Professor i systematisk teologi, Harald Hegstad, har definert menighetsutvikling til å være *”et målrettet arbeid for å sette menigheten bedre i stand til å være det den er kalt til å være, og å gjøre det den er kalt til å gjøre.”*⁹

1.3 Problemstilling og avgrensninger

Det overordnede spørsmålet som denne avhandlingen vil besvare, er følgende:

Hva preger menighetsutviklingen i Trefoldighet menighet, og hvordan kan en tverrfaglig analyse av denne prosessen både kaste lys over fellesskapsutfordringer i en menighet i vår tid, og utvide vår forståelse av menighetsutvikling i folkekirken?

Trefoldighetskirken i Oslo sentrum har en lang og innholdsrik historie. Perioden jeg fokuserer på er fra og med 2003, da menigheten vedtok en ny visjon, til og med mars måned dette år, 2011. Problemstillingen er todelt. For å presisere den første delen, hva som preger menighetsutviklingen, blir det viktig å finne svar på følgende: Hva kjennetegner menigheten i denne perioden? Hvorfor satset de på å utvikle sine fellesskap og gudstjenesteformer, og hvordan gikk de fram? Hva var premissene og drivkreftene for utviklingen? Svarene på dette angir *den ytre fortellingen* i caset, som baserer seg på innsamlet skriftlig materiale, hovedsaklig menighetsrådsreferater og strategidokumenter, og delvis på informasjon fra

---

⁷ Harald Hegstad, ”Menighetsutvikling”, presentasjon, Bergen, 02.02.2010.

⁸ Harald Hegstad, *Menighetsutvikling i folkekirken. Premisser og metoder for menighetsutvikling i norske folkekirkemenigheter, med vekt på utvikling av et analyseverktøy*. Prosjektbeskrivelse, Det teologiske Menighetsfakultetets nettsider, publisert 2007, 4.

⁹ Harald Hegstad, ”Hva er menighetsutvikling, og hvorfor behøves det?” *Halvårsskrift for praktisk teologi*, 1, (2003): 6.

informanter. Poenget er ikke å gi en fullstendig lokalhistorisk dokumentasjon, hvor alt fremstilles i detalj. Målet er å trekke opp en historisk rammefortelling som viser hovedskissene i utviklingen.

Den andre delen av problemstillingen handler om å forstå ulike sider ved fellesskapet i casemenigheten, og knytte dette opp til en større debatt om menighetsutvikling i folkekirken. Jeg antyder at den samfunnsmessige konteksten som Trefoldighet og Den norske kirke befinner seg i, er av betydning her. Følgende spørsmål presiserer hva jeg er ute etter å besvare i denne delen av problemstillingen: Hva kjennetegner vilkårene for engasjement og fellesskap i det postmoderne samfunn? Hvilke utfordringer møter Trefoldighet i sitt arbeid som både trosfellesskap og folkekirke, midt i storbyen? Hva har denne menigheten fokusert som er interessant å bringe videre i en diskusjon om menighetsutvikling?

For å avgrense oppgaven, er det to sentrale områder i menighetens utviklingshistorie som utgjør hovedgrunnlaget for analysen. Dette er tematikk henholdsvis i forhold til en spesiell gudstjeneste Trefoldighet har laget, og tematikk knyttet til hvordan menigheten jobber for å knytte menighetens spiritualitet sterkere sammen med det diakonale arbeidet. Her kommer *den indre fortellingen* i caset mer fram, hvor personer som tilhører eller har tilhørt menigheten, deler sine erfaringer fra fellesskapet. Dette empiriske materialet baserer seg hovedsakelig på intervjudata, uformelle samtaler og observasjon.

Siden avhandlingen er innen diakoni, kunne jeg ha avgrenset teorien jeg bruker til teologiske, og herunder diakonale perspektiv. Slik jeg har vurdert det, ville imidlertid en slik avgrensning underminere intensjonen min om å teste ut eventuelle fordeler og ulemper med forstå menighetsutvikling i lys av andre fag enn disse. Et pågående forskningsprosjekt ved Det teologiske Menighetsfakultet, "Menighetsutvikling i folkekirken", har siden 2008 jobbet ut fra en tverrfaglig tilnærming til menighetsutvikling. Her trekkes sosiologi og organisasjonsteori inn i et samspill med teologien.¹⁰ Menighetsutvikling utvikler seg nå som et eget fagfelt innen den praktisk-teologiske forskningen i Norge. Derfor er det av vitenskapelig interesse å gjøre et uavhengig arbeid som undersøker et premiss denne forskningen baserer seg på. Jeg vil derfor smalne inn fokus på andre måter enn ved å redusere tverrfagligheten i drøftingen av det empiriske materialet. En viktig avgrensning i så

---

¹⁰Hegstad, *Menighetsutvikling i folkekirken. Premisser og metoder*, 3.

måte, er at primærfokuset mitt dreier seg om å undersøke utviklingen av menighetens *felleskap*. Med andre ord: det som har å gjøre med deltagerens tilhørighet og samhandling med hverandre.¹¹ Det betyr at det er visse sider ved menighetslivet som ikke vil bli belyst. Dette gjelder aspekter angående økonomi, forvaltning av kirkebygget, samt administrative forhold i tilknytning til prostiet og fellesrådet.

1.4 Avklaring av begreper

Jeg vil nå avklare viktige begrep i avhandlingen. Helt sentralt står "felleskap". I mangfoldet av alle definisjoner som fins, velger jeg den som sosiologen Anders P. Lundberg gir i sin doktorgradsavhandling om fellesskap i postmoderne tid. Hans definisjon er tofoldig. På den ene siden forstår han fellesskap som "...en opplevelse av tilhørighet, som ett synliggjørende: att ses och höras, bli sedd och bekräftad som människa och individ." På den andre siden representerer fellesskap "...en potential för samfällt handlande". De to bærende elementene i denne definisjonen er altså, slik jeg oppfatter det, *tilhørighet* og *samhandling*.

I følge Lundberg, betyr det å oppleve tilhørighet å finne sin plass blant andre mennesker og ha tydelige rammer for tilværelsen sin. Det innebærer å ha konkrete andre i våre liv som besvarer vår sosialitet, som ser oss når vi ser dem.¹² Han peker videre på at samhandling mellom mennesker kan være utforsigbar, impulsiv og følge sin egen logikk. Men den kan også være organisert rundt et felles arbeid for å nå felles mål, på bakgrunn av en delt ideologi eller tro.¹³

Dette betyr at når jeg i avhandlingen snakker om *menighetsfellesskapet*, snakker jeg både om tilhørigheten menneskene der har til hverandre, hvordan de ser og inkluderer hverandre som deltagere og tilhørende i menigheten, og om samhandlingen de gjør i rammen av gudstjenester, bibelgrupper, stabsfellesskap, frivillig arbeid osv. Lundberg poengterer også at det fins grader av tilhørighet og samhandling, noe jeg vil komme nærmere inn på senere. Slik jeg forstår denne definisjonen, er fellesskap noe som kan oppleves både positivt og negativt. Menneskelige relasjoner i rammen av et fellesskap kan være givende og gode, men også tvetydige og konfliktfylte.

---

¹¹ Lundberg, *Om gemenskap*, 19.

¹² Ibid. 130.

¹³ Ibid.

I nær relasjon til "fellesskap" står da begrepet "menighet". Med dette mener jeg den lokale, gudstjenestefeirende forsamling, ikke den verdensvide kirke. Oftest er det den konkrete casemenigheten det er tale om. De gangene jeg omtaler "en menighet" i generelle vendinger, er det primært menigheter i Den norske kirke jeg sikter til, siden avhandlingen dreier seg om menighetsutvikling i folkekirken. Jeg vil i blant bruke ordet "menighet" og i blant ordet "kirke", da som overlappende begreper. Dette for å få variasjon i språket, og fordi ordet *ekklesia* som ligger til grunn for norske oversettelser av Det nye testamentet (NT), kan bety begge deler.¹⁴ Der jeg snakker om *menighetsledelsen*, eller bare *ledelsen* i tilknytning til Trefoldighetskirken, er det det lokale ledelsesnivået representert ved stab og frivillige, samt menighetsrådet, jeg sikter til. Jeg regner ikke kirkens øvrige ledelsesorganer med i denne sammenhengen. Videre vektlegger jeg forståelsen av menighet som et fellesskap av mennesker som står i et spesifikt forhold til hverandre.¹⁵ Det teologiske premisset er at dette fellesskapet også har et forhold til Gud, ja er samlet og opprettholdt ved Guds nærvær. Det sosiologisk og organisasjonsteoretiske premisset er at en menighet også framtrer som et empirisk faktum, som kan beskrives via språk og begrep fra disse fagene.

Jeg vil videre avklare min bruk av begrepet "folkekirke." I samsvar med vanlig forståelse, er det Den norske kirke jeg henviser til. Begrepet vekker fort ulike assosiasjoner.¹⁶ For noen er "folkekirke" et honnørord, en betegnelse på en kirke som er åpen og inkluderende, som møter folk der de er og kanskje fremfor alt ikke opptrer fordømmende. For andre, er "folkekirke" eller "folkekirkelig" mer negativt ladete begreper, som betegner det man mener er galt med kirken av i dag; at den blir for allmennreligiøs og preget av sekulær kultur og relativiserende tidsånd.¹⁷ Jeg bruker begrepene *folkekirke* og *folkekirkelig* som sosiologiske beskrivelser, mer enn normative, teologiske begrep. Uavhengig av hva den enkelte legger i begrepet "folkekirke", er det klart at folkekirken har en plass i norsk tradisjon og historie. Hegstad poengterer at Den norske kirke alltid har vært en folkekirke, i betydningen at den har vært, og fremdeles er, *til stede overalt i landet og tilgjengelig for alle, for folket*.¹⁸ Den er en samfunnsinstitusjon og formidler av kultur og tradisjon, vel så

---

¹⁴ Hegstad, *Den virkelige kirke*, 18.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Harald Hegstad, *Kirke i forandring*. (Oslo: Luther Forlag, 1999), 22.

¹⁷ Ibid. 22.

¹⁸ Ibid. 25.

mye som den er et religiøst fellesskap av aktivt troende. Innenfor et geografisk sokn vil noen derfor ha en "folkekirkelig", allmennkulturell tilknytning til menigheten, f.eks. gjennom sin barnedåp eller lokaltilhørighet. Andre velger en tettere tilknytning ut fra tro og frivillig engasjement.

Der jeg framover setter opp folkekirken i kontrast med *trosfellesskapet*, refererer jeg til denne dobbeltheten som kjennetegner Den norske kirke: den er kirke både for majoriteten av befolkningen (78 %) ¹⁹ som i ulik grad erkjenner eller utøver sin tro eller kirketilhørighet, og for et mindretall av engasjerte, praktiserende kristne. Når jeg snakker om menighetsutvikling i en folkekirkelig kontekst, er det med disse aspektene som bakgrunn.

Det siste, viktige begrepet jeg vil presisere bruken av, er "utvikling". Dette er et komplekst begrep som krever bevisst tilnærming. Utviklingen som har preget Trefoldighet menighet og som er objektet for min undersøkelse, kan nemlig forstås på flere måter. Den enkleste måten å se det på, er simpelthen *alt som har skjedd med menighetsfellesskapet i tidsrommet for undersøkelsen min*. Jeg vil imidlertid skjelve mellom den utviklingen som kan kalles *intendert*, og den som kan kalles *uintendert*. Det er først og fremst den utviklingen som har vært intendert fra menighetens side, som jeg spør etter i problemstillingen. Dette er da det målrettede arbeidet som stab og frivillige har gjort, og som kan spores i menighetsreferater, visjons- og strategidokumenter og iverksettingen av tiltak.

Ingen organisasjoner fungerer likevel strengt rasjonelt. ²⁰ Utviklingen av menighetsfellesskapet vil naturlig også innebære hendelser som ikke var direkte del av offisielle målsetninger, men som oppstod underveis i prosessen. En menighets vekst og utvikling passer heller ikke automatisk inn i teoretiske skjemaer for organisatorisk endring. Fra en teologisk synsvinkel står Gud som det egentlige subjektet for utviklingen. ²¹ Det gjør det komplisert å vurdere de menneskelige anstrengelsene bak utviklingsforløpet. Det er heller ikke mulig å fange inn Guds medvirkning i et sosiologisk perspektiv. Med andre ord er det ingen lett oppgave å redegjøre for årsakene til utviklingen i en menighet. Med disse refleksjonene i bakhodet, og bevisstheten på kompleksiteten i dette, gjør jeg likevel et forsøk på å redegjøre så nyansert og etterrettelig som mulig om hva som kan sies å prege intensjonene, hendelsene og resultatene av utviklingen i Trefoldighet menighet.

---

¹⁹ Statistisk Sentralbyrå, *Flere til nattverd*, SSBs nettsider, publisert 20.06.11.

²⁰ Jørgen Frode Bakka, Egil Fivelsdal, og Odd Nordhaug, *Organisasjon og ledelse*. (Oslo: J.W. Cappelens forlag a.s., 2003)

²¹ Hegstad, "Hva er menighetsutvikling, og hvorfor behøves det?", 5.

1.5 Forskningshorisont

1.5.1 Internasjonale impulser

Både fra akademisk og annet hold er det skrevet mye om vekst og utvikling av kristne fellesskap. I denne svært mangfoldige og flerfaglige diskursen forstås *menigheten* både som en teologisk og sosiologisk størrelse. Empiriske studier av lokale menigheter har fått økt oppmerksomhet både internasjonalt og i Norge de siste 20 årene.²² Det er særlig engelske og amerikanske bidrag som dominerer menighetsforskningen. Et relativt kjent amerikansk konsept er utviklet med basis i forskningen og forfatterskapet til teologen Diana Butler Bass.²³ Modellen "praktiserende menigheter", som er del av en større trend der man går bort i fra en overintellektualisert teologi, handler om hvordan fokus på *kristne praksiser* kan fornye menighetslivet. Det dreier seg bl.a. om en re-tradisjonalisering der man henter fram igjen gamle praksiser fra kristen tradisjon, for eksempel monastiske impulser.²⁴ En annen måte å tenke menighetsutvikling på, springer ut av "Missional Church"-bevegelsen. Bevegelsen har utgangspunkt i protestantismens tilbakegang i USA. Kristendommens svekkede samfunnsstilling tvinger fram en refleksjon og fornyet bevissthet rundt kirkens misjonsoppdrag. Et sentralt fokus for bevegelsen er i følge Hegstad å hjelpe kirken til å forstå sin hensikt og oppdrag ut i fra sin natur som kirke.²⁵ Craig Van Gelder og Patrick Keifert er sentrale bidragsytere på dette området. Fagmiljøer som Center for Parish Development i Chicago og Church Innovations i St. Paul, Minnesota, arbeider også for å lage konkrete metoder for utvikling av "misjonale menigheter".²⁶ Disse eksemplene er anerkjente bidrag innenfor sitt fagfelt og relevante eksempler på hva som rører seg på området. De utgjør dog bare et lite utdrag av den mangfoldige, og ikke alltid forskningsbaserte litteraturen som berører menighetsutvikling og kirkevekst i moderne tid.

I norsk sammenheng har særlig teologene Harald Hegstad og Ove Conrad Hanssen, dratt veksler på den type forskning jeg refererte til ovenfor.²⁷ Det er imidlertid andre typer

---

²² Hegstad, *Menighetsutvikling i folkekirken. Premisser og metoder*, 1.

²³ Harald Hegstad, "Menighetsutvikling på amerikansk". *Halvårsskrift for praktisk teologi* 2, (2007): 18.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid. 20-21.

²⁶ Ibid. 21-22.

²⁷ Harald Hegstad, "Hva er menighetsutvikling, og hvorfor behøves det?", 4-9; Ove Conrad Hanssen, *Et godt tre bærer god frukt. Visjoner og strategier for utvikling og vekst i lokale menigheter*. (Oslo: Luther forlag, 2003.)

konsepter som dominerer markedet for menighetsutvikling her hjemme. Disse er basert på enkeltmenigheters erfaringer og ”suksesshistorier” som pastorer og kirkeledere har videreformidlet gjennom bøker, materialer, konferanser osv. Slik har tankegods fra amerikanske mega-menigheter som Willow Creek og Saddleback, samt det tyske konseptet Naturlig menighetsutvikling, funnet veien til norsk kirkeliv. Teologen Lars Råmunddal har nylig undersøkt hva som skjer når norske menigheter importerer ideer ”utenfra” inn i sine sammenhenger, og hvordan de utvikler nye forståelser av hva det vil si å være kirke, såkalte lokale ekklesiologier.²⁸ Noen lykkes i å tilføre enkelte friske pust. Samtidig viser studien at det er vanskelig å overføre utenlandske konsepter til en norsk, kulturell virkelighet.²⁹ Kritikken mot disse konseptene går da også på at de er utviklet med kjernemenigheten, eller de mest aktive kristne, for øye. Dermed tar de ikke høyde for dobbeltheten i den folkekirkelige konteksten vi har i Norge – her består én og samme menighet av de som går i kirken ofte, og de som stort sett bare kommer på merkedager som bryllup og begravelser. Konseptene kritiseres også for å mangle faglig og forskningsmessig forankring.³⁰ Universitetslektor ved Det teologiske Menighetsfakultetet, Tron Fagermoen, hevder imidlertid, og etter min oppfatning med rette, at ”den stigende interessen for menighetsutvikling representerer et engasjement som kirken ikke har råd til å avvise”.³¹

1.5.2 Menighetsutvikling i folkekirken

At landets menigheter både i og utenfor Den norske kirke, lar seg inspirere av internasjonale impulser, må ses som et positivt uttrykk for deres ønske om utvikling og nyskaping. For å komme dette behovet i møte, har som nevnt forskningsmiljøer ved Det teologiske Menighetsfakultetet, satt i gang et større forsøksprosjekt hvor et viktig mål er å utvikle verktøy for menighetsutvikling i en folkekirkelig kontekst. Flere forsøksmenigheter i Den norske kirke har prøvd ut disse redskapene for menighetsanalyse i sine sammenhenger. Satsningen har bred forankring i kristne institusjoner og råd, og er et ledd i arbeidet med å

---

²⁸ Lars Råmunddal, *Konsept og endring. En studie av hvordan lokale ekklesiologier formes*. (Trondheim: Tapir akademiske forlag, 2011).

²⁹ Ibid. 133-135, 194-195.

³⁰ Hegstad, *Menighetsutvikling i folkekirken. Premisser og metoder*, 2.

³¹ Tron Fagermoen, ”Diakoni som menighetsutvikling”. *Halvårsskrift for praktisk teologi* 1, (2005): 13-23.

bygge opp menighetsutvikling som fagfelt.³² Leder for prosjektet, professor Harald Hegstad, understreket allerede i 2003 at menighetsutvikling er et totalperspektiv som ser hele menighetens virksomhet i sammenheng.³³ Samtidig påpekte han at mye arbeid gjenstår på dette feltet, og at det er behov for mer helhetlige konsepter som passer for norske forhold, med tanke på kultur og kontekst.³⁴ Det nasjonale forskningsprosjektet som nå pågår ved MF er et arbeid i retning av å utvikle slike konsepter.

I lys av dette kan casestudien min av lokalt menighetsliv sies å være et relevant bidrag. Et fagfelt under konstruksjon kan dra nytte av et "dypdykk" ned i folkekirken praksisfelt, der aktuelle eksempler på strategisk menighetsarbeid hentes opp og bringes inn i en større fagdiskusjon. En undersøkelse av *felleskapsdimensjonen* i en menighet som har gjennomgått et interessant utviklingsforløp, er svært aktuell med tanke på hvordan menighetsliv er grunnleggende basert på sosiale relasjoner. I tillegg har jeg en arbeidshypotese om at det fins momenter i caset som er relevante for en generell diskusjon om menighetsutvikling i Den norske kirke. Det er to momenter som peker seg ut: Det ene har å gjøre med hvordan man som menighet forholder seg til dobbeltheten i å være folkekirke og trosfellesskap. Hvilke valg blir fellesskapet stilt overfor når det gjelder å prioritere mellom disse to dimensjonene? Det andre gjelder hvordan en lokal menighet, og særlig dens ledere i stab og frivillige, arbeider bevisst med teologiske og ekklesiologiske problemstillinger som er aktuelle for deres egen kontekst. Hvorfor er det så vesentlig at menighetsutvikling har en slik selvstendig og kritisk refleksjon som startsted og siktepunkt?

I denne avhandlingen tenker jeg å anlegge både et "innenfra"-perspektiv gjennom teologiske og diakonale briller, og et "utenfra"-perspektiv gjennom sosiologiske og organisasjonsfaglige briller. Hensikten er å utvide synet på menighetsutvikling ved at ulike vitenskaper tillater oss å se ting fra ulike vinkler. Tidligere har Harald Askeland gjort studier av reformprosesser, ledelse og utviklingsarbeid i lokale menigheter.³⁵ Spenningen mellom folkekirken og trosfellesskapet er tematisert i Hegstads studie av tre norske

---

³² Hegstad, *Menighetsutvikling i folkekirken. Premisser og metoder*, 8.

³³ Hegstad, "Hva er menighetsutvikling, og hvorfor behøves det?", 6-9.

³⁴ Ibid. 8-9.

³⁵ Harald Askeland, *Reform av den lokale kirke – kontekst, prosess, utfall*. KIFO Perspektiv nr 6. (Trondheim: Tapir, 2000); *Ledere og lederroller: om ledelse og lederroller i den lokale kirke*. KIFO rapport nr. 7. (Trondheim: Tapir, 1998); *Organisasjonsutvikling i den lokale kirke: endring av styringsstruktur i Nøtterøy menigheter*. Arbeidsrapport Høgskulen i Volda nr. 4. (Volda: Høgskulen i Volda, 1995).

lokalmenigheter.³⁶ Fra sosiologisk hold bør nevnes Knut Lundbys studie av det tette menighetsfellesskapet i Tøyenkirken,³⁷ samt et nyere bidrag til forståelsen av fellesskap i postmoderne tid, ved Anders P. Lundbergs studie av frikirken og arbeiderbevegelsen i Sverige.³⁸ Jeg kan slik trekke veksler på at det allerede er trukket opp noen tverrfaglige linjer i det landskapet denne oppgaven beveger seg i.

Det er hovedsakelig aktører innenfor eller i tilknytning til Den norske kirke jeg henvender meg til. Når det er sagt, er jeg takk skyldig enhver som måtte fatte interesse for et arbeid (kun) på mastergradsnivå.

1.6 Disposisjon

Jeg vil nå først redegjøre for metode og valg av litteratur. Deretter presenterer jeg det innsamlede materialet om caset, først ved en enkel tidslinje, så ved en mer inngående presentasjon. Videre følger en nærmere analyse av to fokusområder fra caset. Her lar jeg det teoretiske stoffet fra litteraturen møte erfaringen jeg bearbeider fra datamaterialet. Jeg disponerer dette i tematiske kapitler som hver tar for seg ulike aspekter, og som bidrar til å besvare hovedproblemstillingen. Som en avslutning på denne drøftingsdelen løfter jeg blikket til en mer generell diskusjon om menighetsutvikling i folkekirken. I konklusjonen samler jeg trådene og sammenfatter de viktigste momentene fra analysen.

---

³⁶ Harald Hegstad, *Folkekirke og trosfellesskap: et kirkesosiologisk og ekklesiologisk grunnproblem belyst gjennom en undersøkelse av tre norske lokalmenigheter*. KIFO Perspektiv nr 1. (Trondheim: Tapir, 1996).

³⁷ Knut Lundby, *Troskollektivet: en studie i folkekirkens oppløsning i Norge*. (Oslo: Universitetsforlaget, 1987).

³⁸ Lundberg, *Om gemenskap*.

2.0 Metode

2.1 Valg av case

Utgangspunktet for denne avhandlingen var mitt møte med Trefoldighet menighet gjennom noen av deres Storbymesser i 2008. Jeg ble nysgjerrig på denne menigheten som la stor vekt på diakonalt arbeid, en gjennomarbeidet liturgi og livsnær forkynnelse. Denne nysgjerrigheten falt sammen med min økende interesse for kirkelig fellesskap generelt. En masteroppgave i diakoni ble muligheten til å undersøke dette i sammenheng. Det var altså ikke slik at jeg bestemte tema først, for så å sette opp utvalgsriterier jeg deretter valgte casemenighet ut i fra. Utgangspunktet var interessen for et spesifikt, lokalt miljø som hadde gjennomgått et konkret utviklingsforløp, noe religionssosiologen Repstad beskriver som et vanlig startsted for kvalitative studier.³⁹ Jeg ville undersøke en menighet som ingen andre hadde gjort en casestudie av før, og som skilte seg såpass ut i flokken av statskirkemenigheter ved sin spesielle soknesituasjon (svært lite arbeid med kasualia), og ved det faktum at den trakk mellom 300-500 besøkende på noen av sine månedlige gudstjenester. Retningen for avhandlingen, problemstilling og teoretiske fortolkningsrammer valgte jeg i etterkant av denne første interessen for å skrive om Trefoldighet. Jeg visste ikke på forhånd hva som ville komme ut av en slik undersøkelse, og stilte meg åpen for det jeg måtte finne. Samtidig regnet jeg med å få innsikt i både positive og negative erfaringer, slik det ofte er med utviklingsprosesser i organisasjoner.⁴⁰

Jeg vil presisere at jeg ikke har noen tilknytning til Trefoldighet utover at jeg ved en håndfull anledninger har gått på kveldsmessene som arrangeres der. Samtidig har jeg i feltarbeidet vært bevisst på at jeg på sett og vis likevel er på hjemmebane, i og med min fortrolighet til og medlemskap i Den norske kirke. Jeg har derfor, som Repstad anbefaler når

---

³⁹ Pål Repstad, *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. (Oslo: Universitetsforlaget, 2007), 24.

⁴⁰ Bakka m.fl., *Organisasjon og ledelse*, 199-204.

forskeren studerer noe hun har forhåndskjennskap om, forsøkt å holde en kritisk distanse, ikke ta alt for gitt og stille meg undrende til hva jeg har sett og hørt.⁴¹

2.2 Forskningsmetodikk

Avhandlingen benytter kvalitativ metodikk. Det betyr at jeg har brukt kjerneordene innen det kvalitative forskningsfeltet; intervjuer, observasjon og analyse av skriftlig materiale.⁴² I feltarbeidet var målet å samle data om hvordan menigheten arbeidet og tenkte rundt fellesskap. Intervjuguiden ble satt sammen av spørsmål som gikk ut på å få tak i informantens tanker og erfaringer om fellesskap, sett i sammenheng med menighetens teologi/spiritualitet og strategiske satsning.

Siden hensikten var å forstå et relativt langt, historisk hendelsesforløp, mellom 2003 til 2011, preget dette kriteriene for utvalget av informanter. Jeg ville finne informanter som kjente menigheten godt via lang tids befatning med den som ansatt eller frivillig. I tillegg ønsket jeg bredde i utvalget i form av kjønnsmessig lik fordeling, og at de kunne bringe perspektiver og erfaringer som utfylte hverandre, slik at nyansene i historien kunne avdekkes. Skjønnsmessige, bredt sammensatte utvalg er et etablert prinsipp i kvalitative intervjuer.⁴³ På grunn av oppgavens begrensede omfang, kunne det ikke bli snakk om mange personer. Jeg har foretatt totalt syv formelle intervjuer, hvorav tre er menn og fire er kvinner. Tre av informantene er prester i staben, med forskjellige oppgaver og varierende lengde og størrelse på ansettelsesforholdet. To andre er tilhørende i menigheten og har oppgaver som frivillige medarbeidere. Enda to har tidligere vært aktive i menigheten, den ene som ansatt og den andre som frivillig. Den ansatte sluttet av årsaker ikke forbundet med det denne avhandlingen fokuserer på. Den frivillige forlot derimot menigheten fordi vedkommende ikke lenger fikk noe ut av fellesskapet. Jeg så det som viktig for utvalget å inkludere personer som hadde forlatt miljøet på grunn av endringene og utviklingen i menigheten, hvis noen slike fantes. Poenget var å slippe til ulike stemmer og forståelser av historien.

---

⁴¹ Repstad, *Mellom nærhet og distanse*, 38-39.

⁴² Ibid. 16-17.

⁴³ Ibid. 80-81.

Fordi prestene har svært gjenkjennelige funksjoner og til dels er kjente personer i offentligheten, har jeg funnet det mest ryddig å navngi dem, med deres tillatelse. De andre informantene er anonyme, og jeg har i noen tilfeller unngått å bruke personlige pronomen for å ivareta denne anonymiteten i størst grad. Intervjuene ble gjort uten båndopptager. Informanter som har ønsket det har fått direkte sitater til gjennomlesning.

Jeg har observert miljøet i Trefoldighet gjennom å være tilstede på ulike arrangementer og arenaer gjennom en seks ukers periode. Jeg har vektlagt en aktiv observasjonsrolle der jeg ikke har sittet passiv og taust betraktet folk, men innledet samtaler og forklart hvorfor jeg er der og hva avhandlingen handler om. Inntrykket mitt er at alle jeg snakket med var positive til min tilstedeværelse, og følte seg ikke utspionert eller objektivisert. Jeg opplever at dette hang sammen med å være uformell og genuint interessert i hva de hadde å fortelle, noe som Repstad peker på kan være en fordel når man skal observere et miljø.⁴⁴ Hensikten min med å observere og gjøre uformelle samtaler, var først og fremst å få et inntrykk av konteksten til fenomenet jeg undersøkte. Det ga meg et bakteppe å stille gode spørsmål til informantene mine ut fra, og jeg mener det gjorde meg i bedre stand til å forstå erfaringene deres.

Analyse av skriftlig materiale har vært en viktig del av empirien. Både feltnotater, intervjuutskrifter og dokumenter av flere slag, som styrereferater og rapporter, har utgjort vesentlig kildemateriale. Jeg har fått tilgang til menighetsrådets arkiver, og dermed et rikt tilfang av informasjon. Menighetsrådsreferater fra perioden 2002 til 2011 utgjør hoveddelen av det skriftlige materialet jeg har analysert, foruten interne strategidokumenter.

3.0 Litteratur og fortolkningsrammer

3.1 Fellesskap i ulike fagtradisjoner

I det følgende presenteres litteratur som er hjemmehørende i tre forskjellige fagområder; organisasjonsteori, sosiologi og teologi. Jeg forstår diakoni som et fag som hører inn under teologien, på linje med praktisk teologi, systematisk teologi osv. Jeg har tatt med både

---

⁴⁴ Ibid. 51.

systematisk-teologiske perspektiver og diakonale perspektiver, fordi disse utfyller hverandre på en hensiktsmessig måte. Litteraturen er valgt ut for å kunne belyse kompleksiteten i *fellesskapsdimensjonen* i en menighet. Å få med alle de flertydige nyansene i dette er en større oppgave enn jeg kan besvare her. Jeg ser likevel for meg tre fasetter i denne dimensjonen, som på hver sin måte sier noe vesentlig om hva som ligger i et menighetsfellesskap:

- Fellesskapet er *sakralt* gjennom det som skiller menigheten fra alle andre fellesskap: den kristne gudstjenesten og hvordan fellesskapet også forstås som trossannhet.⁴⁵
- Fellesskapet er *sosialt*, det står i en viss samfunnskontekst og kan beskrives via ulike grader av tilhørighet, samhandling, tillit og forpliktelse.⁴⁶
- Fellesskapet er *ledet og organisert*, det har struktur, mål og virkemidler, og er en arena for ledelse og myndiggjøring av medarbeidere.⁴⁷

Hver av disse fasettene springer ut av de tre ulike fagområdene jeg henter teoretiske fortolkningsrammer fra. Litteraturen jeg nå vil presentere er relevante bidrag på sine områder, uten at disse på noen måte kan sies å representere hele fylde av alt det den systematiske teologien, diakonien, sosiologien eller organisasjonsvitenskapen kan ha å si om fellesskap.

3.2 Samlet i Jesu navn – et teologisk /diakonalt innsteg

Et nyere norsk bidrag til ekklesiologien, er Harald Hegstads systematisk-teologiske bok *Den virkelige kirke*. Hans hovedtese er at det er den erfarbare kirke som kan ses og undersøkes empirisk, som også er den kirken som kristne bekjenner sin tro på i en teologisk kirkeforståelse. Det er den treenige Guds nærvær blant mennesker som samles i Jesu navn, som kvalifiserer dette fellesskapet som kirke, og som gjør at den kan skjelnes fra andre

---

⁴⁵ Hegstad, *Den virkelige kirke*, 9-10; Korslien, Kari Karsrud, "Anerkjennelsens plass i diakonien." I *Diakoni – en kritisk lesebok*. red. K.I. Johannesen, K. Jordheim & K.K. Korslien, 87-103. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2009, 98.

⁴⁶ Lundberg, *Om gemenskap*, 130-138.

⁴⁷ Harald Askeland, Frank Grimstad, Hilde Hougsnæs og Gunvor Lande, *Ledelse i kirken – en artikkelsamling*. (Oslo: Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon, 2003), 58-59.

sosiale størrelser.⁴⁸ *Gudstjenesten* er det samlende punkt i menighetens liv, den kan ikke reduseres til én av flere aktiviteter eller ett område av menighetslivet. Menigheten er mennesker som samles i Jesu navn. Gudstjenestefellesskapet kan dermed forstås som kirke i fortettet form.⁴⁹ Dette fellesskapet blir også et tegn som viser ut over seg selv, fram mot det fullkomne fellesskapet som skal realiseres i Guds fullendte rike. Samtidig skjer det også her og nå en realisering. Det kommende fellesskapet foregripes ved at det i menighetens gudstjeneste er et reelt fellesskap mellom mennesker, ikke bare et symbolsk.⁵⁰

Den sterke karakter av fellesskap som konstituerer gudstjenesten, betyr i følge Hegstad at den ikke må oppfattes som et sted hvor enkeltindivider kommer for å pleie sitt gudsforhold for seg selv. Det er nødvendigvis slik at ulike mennesker får ulikt utbytte av å delta. Man tar med seg sitt eget ståsted og bagasje i møte med det som skjer. Samtidig handler det om å gjøre ting *sammen*, de tingene som kristne alltid har gjort sammen: lytte til Bibelens tekster, be, feire nattverd, legge nye personer til fellesskapet gjennom dåpen. Av dette følger også at gudstjenesten ikke står på linje med en forestilling med et publikum. En skarp todeling mellom de som "opptrer" og de som hører og ser på, påpeker Hegstad er problematisk fordi det reduserer deltakelsen til de siste i retning av uforpliktende passivitet.⁵¹ Det sentrale ved gudstjenesten er nettopp at det skjer noe relasjonelt mellom alle som er til stede, selv om man kan ha forskjellige oppgaver i det som foregår. Noe annet som skiller dette møtet fra en konsert e.l., er at målet ikke bare er opplevelsen i øyeblikket. Gudstjenesten peker tilbake til og fremover mot det fellesskapet den springer ut av, som er dens forutsetning. Det betyr ikke at det bare er de som kjenner hverandre fra før som hører til her, det må også være åpent for den fremmede og for gjesten. Samtidig ligger det som premiss for gudstjenesten at den bunner i et fellesskap som eksisterer utover den tiden man samles. Fellesskapet er betingelsen som gjør selve samlingen mulig.⁵²

I den relativt ferske antologien *Diakoni – en kritisk lesebok*, setter Kari Karsrud Korslien, diakoniforsker ved Diakonhjemmet, søkelyset på inkluderende fellesskap som uttrykk for kirkens diakoni.⁵³ Hun spør seg hvordan inkluderende fellesskap kan unngå å forbli et honnørord. I praksis må dette handle om *anerkjennelse* i rammen av menigheten,

---

⁴⁸ Hegstad, *Den virkelige kirke*, 19.

⁴⁹ Ibid. 174.

⁵⁰ Ibid. 157.

⁵¹ Ibid. 157.

⁵² Ibid. 158.

⁵³ Korslien, "Anerkjennelsens plass i diakonien.", 87.

hevder hun. Korslien utfordrer kirkens anerkjennelsespraksis og den nye diakoniplanens omtale av inkluderende fellesskap. Hun etterlyser et sterkere rettferdighetsperspektiv begge steder, og advarer mot en inkludering som tilslører, der den er ment å hjelpe. I møte med sosialt, helsemessig eller økonomisk marginaliserte mennesker må kirken være bevisst på å ikke forenkle deres livssituasjon. Den må heller ikke utilsiktet videreføre undertrykkende mønstre ved å bruke stemplende kategoriseringer som forsterker skillene mellom "oss" og "dem". Det fellesskapet kirken tilbyr, må ta på alvor de grunnleggende samfunnsmessige utfordringene som ligger bak urett og nød. Korslien taler for en anerkjennelse som vektlegger både menneskers identitet og deres status i samfunnet.⁵⁴

Videre poengterer hun at menighetsfellesskapets egenart er å finne i det bibelske bildet i 1.Kor 12, om de mange lemmer og funksjoner som alle tilhører den samme kroppen. Det kristne fellesskapet er et sted hvor mangfoldet har sin plass. Det som tilsynelatende virker svakest, er det viktigst å få med. Gjennom dåpen får hele menigheten del i Kristus, og i denne enheten gjelder ikke lenger konvensjonelle former for status. Trossannhetene om det kristne fellesskapet, som at Gud har lovet å være til stede med sitt nærvær, konsolideres rituellet gjennom liturgien i gudstjenesten. Dette gjør menigheten til noe mer enn et sosialt fellesskap, det er også *sakralt*.⁵⁵ Det kristologiske utgangspunktet for kristent fellesskap lever i kirken side om side med sosiologiske premisser. Trosforståelsen må imidlertid tilkjennes sin rett, slik at metaforen om lemmenes likeverdighet på kroppen (1.Kor 12) blir det primære bildet menigheten holder opp for sin virksomhet.⁵⁶

3.3 Løst og stabilt fellesskap – et sosiologisk innsteg

Anders P. Lundberg er en svensk teolog og sosiolog som har gjort en empirisk studie av den svenske evangeliske frikirken og den svenske arbeiderbevegelsen. I sin doktorgradsavhandling i sosiologi fra 2005 undersøker han vilkårene for ideelt kollektivt engasjement i vår tid.⁵⁷ Han spør hva som kjennetegner fellesskap i dag. Hvilke former fins det og hva er premissene? Lundberg tar utgangspunkt i postmoderne og

---

⁵⁴ Ibid. 91-92.

⁵⁵ Ibid. 97-98.

⁵⁶ Ibid. 97-98.

⁵⁷ Lundberg, *Om gemenskap*.

kommunitaristisk/nyrepublikansk teori, hentet fra henholdsvis Zygmunt Baumann og Robert Wuthnow.

Den postmoderne innfallsvinkelen til fellesskap går gjennom *individet*. Fellesskap i individualismens tidsalder er fremdeles mulig, men skiller seg meget fra førmoderne og moderne tid: Fra noe som er gitt gjennom familie og medfødt posisjon, til det fellesskapet man får ved å tilslutte seg en gruppe, samfunnsbevegelse og ideologi, til dagens flyktige fellesskap som individet selv skaper gjennom konsumering og stil.⁵⁸ Fra et kommunitaristisk og nyrepublikansk ståsted er det derimot *kollektivet*, ikke individet, som er det primære. Fellesskap er her mer regelen enn unntaket: alle individer eksisterer i forhold til kollektivet. Dette er den grunnleggende samfunnsenheten som gjør individet til den han eller hun er. Jamfør denne tankegangen er felles handling og idébasert tilhørighet fremdeles en realitet i vår tid. Det er dessuten noe godt som bør etterstrebnes.⁵⁹ Ut fra denne tofoldige teoretiske plattformen som altså har svært forskjellige innganger til å forstå fellesskap, konstruerer så sosiologen Lundberg to idealtypiske begrep: *Løst* og *stabilt* fellesskap.⁶⁰ Disse begrepene favner de ulike gradene av tilhørighet og samhandling som preger dagens samfunn, mener han. Som idealtyper representerer de ytterligheter som ikke fins i virkeligheten, samtidig som de får fram noen distinkte trekk ved formene for fellesskap vi kan observere rundt oss.⁶¹

Jeg finner disse begrepene relevante for avhandlingen min, ikke minst fordi Lundberg selv appliserer dem på en kristen sammenslutning i sin studie. Selv om en menighet i Den norske kirke er bærer av tradisjoner, historie og tidløse teologiske sannheter, er den også bærer av den sosialiteten som fins i samtidskonteksten den er en del av. Det er derfor naturlig å tenke seg at det er grader av løst og stabilt fellesskap også i kirken.

Løst fellesskap er et begrep som trekker veksler på hva postmodernistene bringer på banen.⁶² Her er det snakk om sosial omgang mellom mennesker først og fremst på *individets premisser*. Når individet ikke lenger får noe ut av dette, i form av interesse eller belønning, eller omstendighetene forandrer seg, er det enkelt å forlate fellesskapet. Ingenting utenfor

---

⁵⁸ Ibid. 131.

⁵⁹ Ibid. 134.

⁶⁰ Ibid. 127. På originalspråket er begrepene "ledig" og "stabilt". I norsk oversettelse fant at jeg "løst" fungerer bedre enn "ledig".

⁶¹ Ibid. 128.

⁶² Den følgende fremstilling av begrepene "løst" og "stabilt" fellesskap, er hentet fra Lundbergs egen presentasjon på s. 137-138.

individet tvinger vedkommende til å bli. Det løse fellesskapet er *estetisk* i sin grunnform. Individets eget livsprosjekt er det vesentlige, og der to eller flere sammen søker å skape seg selv gjennom smak, stil og delte følelser, oppstår det løse fellesskapet. Det er også *affektivt* i sin art. Det er basert på en opplevd stemning og deltagelse i nuet. Utenfor den affektive stemningen er det kanskje ikke så mye felles mellom de som deltar, men i stemningen er det likevel en følelse av tilhørighet og bekreftelse, og en type estetisk etikk som regulerer samværet. Løst fellesskap kan også sammenlignes med å *tre ut av massens anonymitet*. Synliggjøring er helt grunnleggende. Ved å være sammen med andre mennesker som møter blikket vårt og besvarer våre gester med ord og kroppsspråk, bekreftes vi som personer. Denne differensieringen fra massen, ansiktet som trer fram innimellom alle ansiktene som omgir oss, er et resultat av estetikk og affeksjon. Som relasjon kan man kalle det for bekjentskap.⁶³ I det løse fellesskapet er det videre et potensial for samhandling som utgår fra en *moralsk impuls*. Denne formen for samhandling oppstår når det skjer noe som fremkaller en kollektiv erkjennelse, eller det Lundberg kaller "et felles bilde på menneskers netthinne".⁶⁴ Den moralske impulsen følger ingen annen logikk enn sin egen.⁶⁵

Begrepet *stabilt fellesskap* henter momenter fra kommunitarismen og nyrepublikansk teori. Her er *gruppen i fokus* – enkeltindividet er ikke uviktig, men felles mål og interesser kommer først. Det er et *etisk fellesskap*, hvor deltagerne deler en ideologi, tro eller virkelighetsoppfatning. Både konkrete oppgaver og utfordringer som fellesskapet møter, og mer abstrakte samfunnsmessige problemfelt diskuteres av deltagerne i det stabile fellesskapet. Det er et fellesskap som kjennetegnes av langsiktighet og jevnlighet. Her møter folk hverandre med en fast frekvens. En viss *organisasjon* som angir viktige ansvarsforhold er altså *nødvendig*. *Tillitsforhold* er videre et sentralt trekk ved det stabile fellesskapet. Det er snakk om tette nettverk av gjensidige sosiale relasjoner. Når mennesker møtes regelmessig over lengre tid, utvikles en tillit som skaper en kontakt utover de rent ytre referansepunktene i livet, som felles interesser eller yrkes- og sivilstatus. Man blir mer synlige for hverandre som personer. Til sist preges det stabile fellesskapet også av dens evne til å *formidle* mellom individnivå og et sosialt makronivå, som staten. Det er på det

---

⁶³ Lundberg kaller dette på svensk for "frändskap", 137.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Et aktuelt eksempel på denne uberegnelige logikken er den såkalte Maria Amelie-saken. Først var "hele" Norge forferdet over at hun ble sendt ut av landet. Plutselig snudde stemningen, og det generelle bildet folk hadde på netthinnen av en ung, sårbar kvinne utsatt for urettferdighet, ble hos mange erstattet av en ulovlig innvandrersom ikke ville følge reglene.

mellomliggende nivået det stabile fellesskapet befinner seg. Det gir medborgere med felles religiøse eller politiske interesser mulighet til å arbeide for kollektive mål.

3.4 Å lede til fellesskap – et organisasjonsfaglig innsteg

Hva betyr det når kirken forstås som en organisasjon? Dette er et av spørsmålene som bl.a. Hougsnæs, Grimstad og Askeland tar opp i en artikkelsamling om kirkelig ledelse utgitt av Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon i 2003.⁶⁶ Legger man W. Richard Scotts definisjon til grunn, som Askeland gjør, er det gode grunner for å anvende organisasjonsbegrepet, og dermed også generelle ledelsesteorier på kirken. Fra en empirisk synsvinkel, jamfør tesen Hegstad anlegger i sin bok,⁶⁷ kan nemlig kirken beskrives som ”sosiale strukturer skapt av individer for å fremme den kollektive oppnåelse av spesifiserte mål”.⁶⁸ En slik forståelse trenger ikke stå i motsetning til kirkens teologiske egenforståelse, som sier at kirken er gitt av Gud og har hans Ånd i seg. Så lenge premissene er at kirken både er Guds og menneskers verk, må både teologien og organisasjonsfagene brukes med klokskap, og kjenne grensene for sitt virkeområde.

Et særpreg ved kirken er i følge Askeland dens sterke basis av *verdier*.⁶⁹ Han påpeker at en religiøs organisasjon forvalter både religiøse dogmer og normer for atferd som deltakerne utvikler sterk lojalitet til. Askeland sier videre at kirkens medarbeidere også tar med seg sine personlige verdier inn i kirken, og som samfunnsinstitusjon vil den i tillegg være bærer av mer allmenne verdier.⁷⁰ Hvilke verdier man ønsker å realisere handler dermed i stor grad om kirkens identitet – om hva den er og hva den gjør (eller bør være og bør gjøre).

Organisasjonsfagene har her noe å komme med gjennom sine perspektiver på *verdibasert ledelse*, som særlig Philip Selznick er en klassisk bidragsyter i forhold til. I følge ham er den viktigste funksjonen ledere av organisasjoner har, å synliggjøre verdiene i organisasjonen, og skape engasjement og oppslutning rundt et felles verdigrunnlag.⁷¹ Ledere skal ikke bare bidra til å forme verdigrunnlaget, men også stå i fronten for å opprettholde

---

⁶⁶ Askeland et.al., *Ledelse i kirken*, 6-7.

⁶⁷ Hegstad, *Den virkelige kirke*.

⁶⁸ Richard W. Scott og Gerald F. Davis, *Organizations and Organizing. Rational, Natural and Open System Perspectives*. (New Jersey: Pearson Education, Inc., 2007), 11.

⁶⁹ Askeland et.al., *Ledelse i kirken*, 33-35.

⁷⁰ Ibid. 56.

⁷¹ Beate Elstad, ”Ledelse og styring av frivillig arbeidskraft”. I *Ledelse og styring*. red. G. Ladegård og S.I. Vabo, Bergen: 191-202, Fagbokforlaget, 2010.

verdiene for å beskytte organisasjonens integritet. Torodd Strand legger i tillegg vekt på lederes betydning i å etablere fellesoppfatninger av de oppgaver og den misjon en organisasjon har.⁷² En viktig del av lederjobben er videre å balansere ulike gruppers interesser. En måte å forebygge interne konflikter på, er gjennom at flere får innflytelse i prosesser som handler om ideologi og beslutninger.⁷³ Dette er særlig interessant med tanke på at Den norske kirke i dag utvikler likhetstrekk med ideelle organisasjoner fordi den i stadig større grad baserer seg på *frivillighet*. Frivillige medarbeidere utgjør en vesentlig ressurs for mange menigheter, og driver menighetsarbeid som staben ikke kunne gjort alene. Forskning på frivillighet i Norge sier at verdimeslige begrunnelser utgjør en sentral motivasjon for å engasjere seg.⁷⁴ En verdibasert lederstil er slik sett relevant å trekke fram som en teoretisk fortolkningsramme på ledelse i menigheter. I et nylig norsk bidrag på ledelsesområdet, beskriver frivillighetsforsker Beate Elstad via referanse til Thompson, hvordan en slik verdibasert lederstil kan se ut i praksis:⁷⁵

...(den) innebærer blant annet å artikulere en visjon for organisasjonen, vise stor glød for visjonen, vise at man har tillit til at visjonen kan nås, kommunisere store forventninger til prestasjonene, og vise medarbeidere tillit i arbeidet med å bidra til organisasjonens beste.

Slik jeg forstår denne teorien, og som jeg vil trekke veksler på senere, er at for å lede til fellesskap, må ledere investere av seg selv i fellesskapet. De må selv ha tro på, og inspirere andre til å tro på det de sammen jobber for å oppnå. Det handler i stor grad om et samarbeid der medarbeidere, frivillig eller ansatt, myndiggjøres til å bruke sine ressurser for fellesskapets beste. En slik myndiggjøring vil ha sammenheng med graden av tillit og ansvar de blir gitt av ledelsen, og i hvilken grad lederne selv er ansvarlige og kompetente. For å kunne utøve lederskap er ledere også avhengig av tilliten og legitimiteten de gis av sine medarbeidere.⁷⁶

---

⁷² Askeland et.al., *Ledelse i kirken*, 59.

⁷³ Askeland et.al., *Ledelse i kirken*, 56-57.

⁷⁴ Elstad, "Ledelse og styring av frivillig arbeidskraft", 201.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Askeland et.al., *Ledelse i kirken*, 77.

4.0 Presentasjon av caset – Trefoldighet menighet

4.1 Innledende fakta, soknesituasjon

Trefoldighetskirken ligger sentralt i Oslo, i bydel St.Hanshaugen. Rundt seg har den St.Olav katolske domkirke, Deichmanske Bibliotek og Regjeringskvartalet.

Trefoldighetskirken, med St.Olav katolske domkirke i bakgrunnen.

Menigheten tilhører Oslo Domprosti sammen med 12 andre sentrumsnære menigheter i hovedstaden.⁷⁷ Inntil nylig har de to soknene Trefoldighet og Domkirken vært regnet som et prestegjeld.⁷⁸ De to menighetene har samarbeidet lenge, og utfyller hverandres tilbud til lokalbefolkningen med å ha en ulik profil. Der Domkirken er katedral, rikskirke og fyller nasjonale representasjonsoppgaver, legger Trefoldighet vekt på sin storbyprofil og identitet som city-kirke for hele Oslo og omegn. I 1858 da menigheten først ble etablert, bodde det 16.100 mennesker innenfor soknegrensene. Siden da har byutviklingen medført at det er færre som har sitt bosted her, men desto flere som arbeider og bruker fritiden sin i denne

⁷⁷ Kirkelig fellesråd i Oslo, Den norske kirke.

⁷⁸ Denne betegnelsen er ikke lenger så aktuell, etter at kirkelige myndigheter har gjort lovendringer i forhold til organisering av tjenestested for prester i Den norske kirke. Kilde: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. *Prop. 81 L (2010–2011). Endringer i gravferdsloven og enkelte andre lover*. Hentet 14.05.11.

delen av byen. I dag er det ca. 7000 mennesker som bor her og sokner til menigheten.⁷⁹ Den spesielle situasjonen ved at de bofaste er i sterkt mindretall i forhold til den store dag,- kvelds,- og helgebefolkningen som søker til sentrum, gjør Trefoldighet i likhet med Domkirken unik i folkekirkensammenheng. De nyeste tallene, fra 2003, viser at Trefoldighet da var 50-70% mindre enn gjennomsnittssoknet i Oslo med tanke på antall innbyggere og antall medlemmer i Den norske kirke.⁸⁰ I forhold til Oslo som helhet var også alders- og kjønnsfordelingen veldig skjev, med få barn, og nærmest ingen ungdommer eller eldre. Hovedvekten lå på menn mellom 20-39, som utgjorde ca. 60% av totalbefolkningen. Mange av disse var registrert enslige og aleneboende. Menigheten utfører altså mange færre kirkelige handlinger som dåp, konfirmasjon, bryllup, gravferd enn gjennomsnittssoknet i Oslo, og på landsbasis. Det får konsekvenser for tidsbruk og arbeidsfordeling blant prestene. Det at Trefoldighet i så liten grad brukes til å fylle soknebefolkningens behov for kirkelige ritualer, og hvordan menigheten skal forholde seg til sine folkekirkelige forpliktelser under slike omstendigheter, har vært viktige elementer i utviklingen av menighetstenkingen de senere år.⁸¹

4.2 Tidslinje

For at leseren raskt kan sette seg inn i hovedlinjene i ni års historie, (2003-2011), presenteres her en tidslinje der viktige hendelser i denne perioden presenteres i korte oppsummeringer.⁸² Den er ment å være en enkel oversikt som leseren kan vende tilbake til ved behov. Avgrensningssyn gjør at jeg i den videre fremstillingen av materialet går dypere inn i enkelte deler av fortellingen, og utelater andre. Tidslinjen starter noen år før 2003, da denne tiden er relevant bakgrunnshistorie.

- **1997:** Kirken åpner igjen etter lengre bygningsutbedringer, og menigheten er svært fåtallig. Fornyingsbevegelsen OASE inviteres til å være med å gjenoppbygge menigheten. OASE holder egne møter i kirken utenom gudstjenestene. Et karismatisk miljø etablerer seg i

---

⁷⁹ Trefoldighet menighet, *Kirken i sentrum. Jubileumshefte for Trefoldighetskirken i anledning 150-årsjubileet 2008*. (Oslo: Trefoldighet menighet, 2008.)

⁸⁰ Pål Ketil Botvar og Ole Gunnar Winsnes, *"Gud i sentrum". En analyse av Trefoldighet og Domkirken menigheter i Oslo*. (Oslo: KIFO, 2003).

⁸¹ Botvar og Winsnes, *"Gud i sentrum"*, 41-42.

⁸² Tidslinjen er basert på følgende kilder: Menighetsrådsreferater, strategidokumenter og handlingsplaner fra Trefoldighet menighet i perioden 2002-2011.

Trefoldighet, og særlig en del unge voksne finner et nært sosialt og åndelig fellesskap. På 1970-tallet skapte bevegelsen Guds Fred et lignende miljø i den samme kirken.

- **2000:** Stab og menighetsråd har lav funksjon på dette tidspunktet. Frivillige i kirken får mandat til å drive diakonalt arbeid sammen med diakonen. De deler ut mat på gata, plukker søppel i byen og starter legmannsgudstjenester. Biskopen på visitas konstaterer spenning mellom kategoriale behov (for menighetskjernen med utspring i OASE) og lokale behov (knyttet til innbyggerne i soknet som kjente lite til kirken).
- **2002:** Anne-May Grasaas (da Stavenes) ansettes som menighetsprest i august.⁸³ Hun begynner å jobbe strategisk med menighetsutvikling i samarbeid med frivillige. Menigheten har ukentlige fellesskapsamlinger, cellegrupper, Alpha-kurs og Åpen Kirke i tillegg til kvelds- og høymesser.
- **2003:** OASE trekker seg ut etter anstrengt samarbeid med menighetsrådet. Det skjer en avskalling av menighetsdeltakere. En liten kjerne av unge voksne (40-50 stk.) med tilhørighet til Trefoldighet blir igjen. Menigheten hyrer inn Kirkeforskning (KIFO) til å kartlegge soknet. De lærer mye om demografien i lokalmiljøet. Basert på kartleggingen, bestemmer de seg for at Trefoldighet skal være både soknekirke for de som er bosatt i soknet, og citykirke for de mange tusen som arbeider eller har fritiden sin i Oslo sentrum. Man vil videreutvikle menighetens særpreg: *gode fellesskap*.
- **2004:** Stab, menighetsråd og frivillige arbeider med verdier og profil for menigheten. De diskuterer hvordan gudstjenestene kan fornyes. En gruppe drar til London for å lære av andre city-kirker med diakonalt preg. Prioritert fokus for menigheten: "livsnære gudstjenester" og "levende fellesskap". Handlingsplan utarbeides for 2005-2007.
- **2005:** Stab og frivillige jobber fram en visjon og verdier for menigheten, som vedtas av menighetsrådet: "Trefoldighetskirken – fellesskap i sentrum". *Værestedet* åpner i samarbeid med bydel St.Hanshaugen: et lavterskeltilbud inne i kirken med mat og sosialt fellesskap. Målgruppe: rusavhengige, hjemløse, psykisk syke, ensomme og andre som faller utenfor.
- **2006:** Per Arne Dahl ansettes som sentrumsprest i 50 % og starter utviklingen av et nytt kveldsmessekonsept. Et team med frivillige og stabsmedlemmer diskuterer målsetninger, form og innhold for messene. *Storbymessene* starter opp høsten 2006. Store besøkstall fra første messe. Rundt jul er behovet stort for flere frivillige til å drifte messene. En koordinator ansettes for å administrere rundt 80 frivillige.
- **2007:** Ny handlingsplan for 2008-2010 vedtas, på bakgrunn av visjon og verdier som ble vedtatt i 2005. Nytt underpunkt i visjonen legges til: "Nær skaperverket". Økt fokus på å være en grønn menighet. Satsningen på Storbymessene fortsetter, form og liturgi er nå fastlagt og gudstjenestene blir stadig mer kjent i Oslo og omegn.
- **2008:** Trefoldighet menighet feirer 150års jubileum. Ny strategisk satsning for 2008-2010: "Dyp kjøll, høy seilføring". Fokus på bønn og stillhet. Mål om å utvikle menighetens spiritualitet, det gis tilbud om åndelig veiledning til enkeltpersoner og grupper. Man har fellessamlinger og temakvelder. Menigheten har fått økonomiske midler fra Areopagos så den kan hente inn kompetanse på åndelig veiledning.

---

⁸³ Anne-May Stavenes tok etternavnet Grasaas i 2008. For å være konsekvent vil jeg gjennomgående referere til henne som Grasaas, også under omtale av tidsperioden hun het Stavenes. Vekslingen mellom arbeidstitler skyldes at hun gikk fra å være menighetsprest til å bli sokneprest i 2006.

- **2009:** Det opprettes tilbud om hverdagsretreat i samarbeid med Lovisenberg. Menigheten vil avklare sin profil og egenart i forhold til Domkirken. Fortsatt satsning på gudstjenester, fellesskap, diakoni, samarbeid med eksterne partnere. Økt aktivitetsnivå krever mer administrative og økonomiske ressurser. Forpliktelsen til det geografiske soknet utfordrer city-kirke-profilen – hvordan ta vare på både trosfellesskapet og folkekirken? Noen er uenige i utviklingen i menigheten. De opplever at det lille, nære fellesskapet har gått på bekostning av store messer som fylles opp av ”møte-shoppere” uten tilknytning til menigheten. Enkelte slutter og går til andre menigheter.
- **2010:** Menighetsprofilen spisses mer: vektlegging av samsillet spiritualitet/ sosial rettferdighet, kontemplasjon og aksjon. Stab og frivillige blir mer klar over fragmenteringen i kirken, den lave mobiliteten mellom de ulike møtepunktene: Det er få fra Værestedet som går på messe, og motsatt. De ønsker å gjøre noe med dette.
- **2011:** Fokus på Fellesskap og Framtid-samlinger, åpne samlinger med måltid, bønn og stillhet og samtale. Tar utgangspunkt i miljøet rundt Åpen Kirke. Disse samlingene klarer best av alle menighetens tilbud å samle ulike mennesker til fellesskap med hverandre, både dem som primært har tilhørighet til Værestedet, til Åpen Kirke eller til gudstjenestene. Behov for økt administrative og økonomiske ressurser, menigheten søker bispedømmerrådet om støtte til fortsatt utvikling av kirkens diakonale storbyprofil.

4.3 Kartlegging og nysatsning

Her følger en mer utfyllende redegjørelse for menighetsutviklingen i Trefoldighet:

I desember 2003 vedtok menighetsrådet i Trefoldighet hva menigheten skulle satse på framover; å utvikle ”livsnære gudstjenester” og ”levende fellesskap”.⁸⁴ Dette vedtaket ble det formelle forankringspunktet for en nysatsning som kom til å prege menigheten og dens omgivelser i årene som kom. Bakgrunnen for denne satsningen ligger i menighetens historie i årene før 2003. På 1990-tallet ble kirken stengt en periode for reparasjoner av taket. Da den åpnet igjen i 1997, innledet menighetsrådet et samarbeid med fornyelsesbevegelsen OASE for å bygge opp den fåtallige gudstjenestefeirende menigheten som i reparasjonsfasen hadde søkt til Domkirken. Menighetsarbeidet startet så å si fra scratch. Som et supplement til de ordinære høymessene på formiddagen, begynte OASE å arrangere møter på søndagskveldene. Det vokste fram et miljø preget av karismatisk teologi og unge voksne som fant glede i et sterkt sosialt fellesskap. Disse unge engasjerte fikk også mye frivillig ansvar for menighetsarbeidet, både gjennom legmannsgudstjenester og diakonale tiltak.

⁸⁴ Referat fra menighetsråd, *Sak 129/03 Livsnære gudstjenester og levende fellesskap*, 15. desember 2003.

Storbykonteksten preget det diakonale arbeidet, som blant annet innebar matutdeling, søppelfjerning og kontakt med rusavhengige og hjemløse i Oslo.⁸⁵ Samarbeidet mellom menighetsrådet og OASE ble etter hvert anstrengt, og deretter avsluttet, da flere i menigheten opplevde at det karismatiske gikk for langt både i teologi og i uttrykk, og virket fremmedgjørende på en luthersk, folkekirkelig sammenheng.

På denne tiden begynte den nye menighetspresten Anne-May Grasaas, å jobbe fram en ny retning for Trefoldighet sammen med en ressurssterk kjerne på 40-50 unge voksne. Mange av disse hadde vært aktive OASE-deltakere, men kjente tilhørighet til menigheten og ville være med å utvikle den, selv om få av dem bodde i soknet. Bruddet med OASE aktualiserte spenningen mellom folkekirken og trosfellesskapet – hvem skulle Trefoldighet først og fremst være kirke for, de døpte i soknet eller de mer aktive uten soknetilhørighet? Menighetsrådet ønsket å utvikle menigheten på en måte som ivaretok begge grupper. For å få et mer kunnskapsbasert grunnlag å utvikle strategien sin fra, hyret de KIFO til å kartlegge soknet, noe som ga detaljert kvantitativ informasjon om demografien i lokalmiljøet og bruken av kirken. I en artikkel fra 2004, skriver Grasaas om de drømmene og verdiene som staben og frivillige ønsket skulle prege menigheten sin framover.⁸⁶ Et viktig poeng var å videreføre den sterke diakonale arven Trefoldighet bar med seg. De identifiserte seg også med den overordnede visjonen for Den norske kirke, om å være ”en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke”.⁸⁷ Man så for seg en menighet med en profil som tok høyde for funnene i KIFO-rapporten: en kirke som samler seg om Kristus og kan tilby fellesskap og tilhørighet til de som mangler dette, som er diakonal og utadrettet mot byens mange behov, misjonal i sin tilnærming til soknet og som kan utnytte potensialet i kirkebygget og være kreativ med tanke på musikk og kultur. Menigheten forstod at de ikke hadde kapasitet til å utvikle alle drømmene samtidig, og at det var to avgjørende områder som måtte prioriteres: å bygge menighetens fellesskap og lage relevante gudstjenester.

---

⁸⁵ Intervju med menighetsprest i Trefoldighet, Kristian Kvaem, 03.03.11.

⁸⁶ Anne-May Grasaas, *Livsnære gudstjenester og levende fellesskap. Rapport om Trefoldighet til St.Sunniva*, internt dokument, 2004.

⁸⁷ Den norske kirke, *Visjonsdokument for Den norske kirke 2009-2014*. Hentet 05.07.11.

4.4 Fellesskap – et sentralt fokus

Menighetsrådet spilte en sentral rolle i å arbeide med disse to fokusområdene *fellesskap* og *gudstjenester*. Referatene fra denne tiden viser et råd som med stort engasjement drøftet hvor de ville med gudstjenestene sine, og hva som burde være målet med eventuelle endringer.⁸⁸ Medlemmene i menighetsrådet hadde til dels ganske ulike meninger rundt det å forandre gudstjenesteformen. Forskjellen på ulike typer messer,⁸⁹ rekkefølgen av liturgiske ledd, og hvilken rolle kontekst og målgruppe skulle spille ble grundig diskutert. Noen ønsket å bevare velprøvde tradisjoner, andre ønsket kontekstuell fornyelse for i større grad å kunne nå ut til kirkefremmede. Etter hvert kom menighetsrådet fram til kompromissvedtak hvor man ble enige om å prøve ut endringer i kveldsmessene. Menighetsprest Grasaas fikk mandat fra menighetsrådet til å samarbeide med Areopagos, en stiftelse som jobber med misjon og kristen spiritualitet. Denne ble en samtalepartner i forhold til visjons- og strategiarbeidet for menigheten.⁹⁰

For å få mer input til arbeidet med å meisle ut en profil, reiste menighetens ledergruppe bestående av både stab og frivillige, sammen med to teologer fra Det teologiske Menighetsfakultet på studietur til London for å besøke andre menigheter i samme situasjon som dem selv; kirker i storbyen som vil gjøre diakonale framstøt i sine lokalmiljøer, og tilby relevante gudstjenester. Her lærte de hvordan andre menigheter har utviklet et city-kirke-konsept, og ble særlig inspirert til å utvikle menighetens spiritualitet i nært samspill med arbeidet for sosial rettferdighet. I denne sonderingsfasen, hvor man lette etter en ny identitet som menighet, åpnet de altså opp for impulser utenfra og hentet kunnskap de mente var relevant for menighetsutviklingen.

Menigheten gikk deretter gjennom en omfattende prosess med å finne fram til en visjon som kunne uttrykke retningen de ønsket å ta som menighet. Både staben, menighetsrådet og andre frivillige var involvert i disse rundene, hvor særlig menighetsprest Grasaas hadde mye av ansvaret for konsolideringen av ideer. Etter mange diskusjoner og forskjellige innspill, vedtok så Trefoldighet våren 2005 et visjonsdokument som funderte

---

⁸⁸ Referat fra menighetsråd, *Sak 21/04 Strategidokumentet "Livsnære gudstjenester og levende fellesskap"*, 23.februar 2004.

⁸⁹ I både intervjuer og menighetsrådsreferater fra Trefoldighet benyttes ordene "messe" og "gudstjeneste" synonymt. Det er altså ikke snakk om messer i katolsk eller ortodoks forstand, men om gudstjenester både på dag- og kveldstid.

⁹⁰ Referat fra menighetsråd, *Sak 24/03 Samarbeidet med Areopagos*, 10.02.03.

menighetens verdier og målsetninger i en tenkning rundt *fellesskap*. Visjonen lød: "Trefoldighetskirken – fellesskap i sentrum". Visjonen gjengis i sin helhet i et appendiks til denne avhandlingen. Her beskrives fellesskapet i tre dimensjoner; det handler om nærhet til Gud, til hverandre som menighet, og til byen og verden.⁹¹

4.5 Et nytt konsept – Storbymessen

Arbeidet med gudstjenestefornyelsen økte i omfang da den kjente presten og forfatteren Per Arne Dahl ble ansatt i 50 % stilling som sentrumsprest i Trefoldighet i 2006. Hans hovedoppgave var å gå inn i det arbeidet som menigheten da var i gang med; å utvikle Trefoldighet både som soknekirke og citykirke for Oslo by.⁹² Sentralt i dette stod utviklingen av et nytt kveldsmessekonsept. Målet med en slik messe var å gi et relevant tilbud på bakgrunn av hva KIFO-rapporten fortalte om demografien i Oslo sentrum. Målgruppen var ikke primært utsatte grupper, men den mer "alminnelige", voksne befolkningen i soknet og i byen for øvrig som hadde en folkekirkelig tilknytning til kirken. Disse ønsket man å nå ut til på en måte som de oppfattet som relevant for sin hverdag.⁹³ Et team bestående av Dahl, andre stabsmedlemmer og frivillige startet så en prosess med å utforme denne nye kveldsgudstjenesten. Teamet diskuterte grundig både liturgi og musikkvalg, og hvordan man kunne inkludere menigheten underveis i messen gjennom en åpen bønnevandring i kirkerommet. Mange av de frivillige som deltok, hadde lang fartstid i menigheten. De var del av en sterk frivillighetskultur som gjennom flere år var vant til å ta ansvar, også for gudstjenestene. Teamet gikk flere runder utover våren 2006 før man fant fram til noe som hele teamet, stab og frivillige sammen sluttet opp om og var begeistret for.

På høsten startet så den nye gudstjenesten opp under navnet *Storbymesse*. Den ble umiddelbart svært populær, og trakk mer folk enn menigheten hadde forventet. Den første gangen hadde de trykket opp 50 program; over 120 mennesker dukket opp. Tilstrømningen til den nye messen overgikk alles forventninger, noe som skapte utfordringer i forhold til å

---

⁹¹ Se appendikset "Visjon og verdier i Trefoldighet menighet".

⁹² Anne-May Grasaas, *Notat om mulig samarbeid med PAD*. Vedlegg til Sak 62/05, menighetsrådsmøte 06.10.05., 1.

⁹³ Ibid. 2.

håndtere den plutselige forandringen i menighetsfellesskapet. Noen opplevde at menigheten endret karakter: fra å være nokså nær og oversiktlig, hvor de fleste kjente hverandre i større eller mindre grad, ble den arena for en stor og mangfoldig forsamling. Mange kom på messen den ene gangen i måneden den ble arrangert, men ble ikke med i menigheten ut over dette. Overvekten av de som kom befant seg heller ikke i den opprinnelige målgruppen, men var kristne fra andre menigheter og mellom 40-65 år, ikke kirkefremmede på 30+.

Kritikk ble etter hvert reist fra deler av menigheten som lurte på om Storbymessene var den beste måten å bygge menigheten på. Behovet for å kvalitetssikre messene i takt med at besøkstallene økte, gjorde at størsteparten av de frivillige ressursene gikk til å drifte messene. Mye av menighetens fokus havnet derfor her. Etter to, tre år, når man begynte å se virkningene på sikt, undret enkelte seg på om det var riktig å satse så stort på noe de opplevde i høy grad var blitt et tilbud for dem som kun ønsket inspirasjon eller påfyll, men ikke forpliktelse eller eierskap. Disse ønsket heller å satse på å nå nye grupper uten menighetstilhørighet fra før, og gjennom dette skape et mer stabilt fellesskap.

Noen som hadde vært aktive deltakere i menigheten lenge, sluttet etter hvert som de så at utviklingen i menighetsfellesskapet gikk i en retning de ikke var enige i. Samtidig var det mange i menigheten, både stab og frivillige, som opplevde at Storbymessene hadde mange gode effekter, både for det interne menighetsfellesskapet og for de som kom som besøkende eller gjester. Prestene opplevde f.eks. at flere som kom på messene var såkalte "brente barn" i kristen sammenheng; mennesker som bar på vonde erfaringer fra tidligere opplevelser i kristne miljøer. Disse fant en trygghet og forutsigbarhet i en messeform med et til dels sjelesørgerisk preg.

4.6 Mot en tydeligere profil – spiritualitet og sosial rettferdighet

I 2008, et par år etter at Storbymessene kom i gang, ønsket menigheten å spisse profilen sin ytterligere. Intensjonen var å knytte to dimensjoner i menighetsarbeidet sterkere sammen: en spiritualitet som var rotfestet i menighetens åndelige liv og gudstjenestefeiring, og et diakonalt arbeid rettet utover mot byen. Helt siden starten av det strategiske arbeidet i 2003

hadde en teologisk refleksjon rundt gjensidigheten mellom *aksjon* og *kontemplasjon* vært en del av utviklingsarbeidet i menigheten. Sokneprest Grasaas var en sentral pådriver for dette.

En side av menighetens fellesskapsatsning gikk på å utvikle nettverk for åndelig medvandring og legge til rette for modning og vekst i menighetens åndelige liv. Eksterne ressurspersoner ble hentet inn for å bidra til dette. I 2005 deltok Knut Grønvik fra Stiftelsen Korsvei og Virve Tynnemark tilknyttet Diakonissehuset Lovisenberg, i en ressursgruppe sammen med Anne-May Grasaas og frivillige ressurser fra menigheten. Denne gruppen ble viktig i utviklingen av tiltak på områdene bønn, retreat, åndelig veiledning og stillhetsarbeid i menigheten.⁹⁴ Etter hvert ville man gjøre menighetsprofilen tydeligere, i pakt med hvordan visjonen vektla det å være "Nær Gud og hverandre". Å videreutvikle arbeidet med bønn og stillhet inngikk i dette. I følge sokneprest Grasaas, handlet det om å gjøre hele menighetens virksomhet, og spesielt det diakonale arbeidet, mer troverdig og "organisk" ved å forankre alt menigheten foretar seg i en spiritualitet som springer ut av "relasjonen til den treenige Gud".⁹⁵ Dette arbeidet ble konkretisert i et prosjekt menigheten igangsatte i 2008, kalt "Høy seilføring, dyp kjøll". Gjennom prosjektet ønsket man å styrke de rundt 100 frivillige som sørget for det høye aktivitetsnivået og som utgjorde trosfellesskapet i Trefoldighet. Hensikten var å gi ambisjoner og aktiviteter som levde i menigheten et bærende fundament. Metoden var å tilby åndelig veiledning individuelt og i grupper, foruten å holde fellessamlinger som fokuserte på bønn og samtale rundt aktuelle tema tilknyttet kristen spiritualitet.

I forbindelse med dette, søkte og fikk menigheten økonomiske midler fra Areopagos til å fortsatt trekke inn eksterne ressurser; utdannede åndelige veiledere fra Diakonissehuset Lovisenberg. En referansegruppe ble satt sammen for å kvalitetssikre prosjektet, der blant annet domprost i Oslo, Olav Dag Hauge deltok. Denne gruppen utfordret menigheten på i enda større grad å utvikle samspillet mellom en sunn spiritualitet og diakonal innsats, både i sin ekklesiologiske tenkning og i de konkrete uttrykk denne tenkningen skulle få i menighetsarbeidet.⁹⁶

---

⁹⁴ Anne-May Grasaas, *Halvårsrapport til menighetsrådet i Trefoldighet, høsten 2005*. Vedlegg til Sak 99/05 *Halvårsrapport*, menighetsrådsmøte 28.11.05; Anne-May Grasaas og Reidun L. Bildøy, *Kommentarer til forslaget til handlingsplan for 2007*. Internt dokument, 14.09.06.

⁹⁵ Anne-May Grasaas m.fl., *Prosjektrapport "Høy seilføring, dyp kjøll"*. *Trefoldighetskirken – et rom for stillhet og bønn*. (Rapport fra året 2008). Internt dokument, 23.01.09, 1.

⁹⁶ *Ibid.* 4-5.

En utfordring som beveget seg nettopp i dette landskapet, var de tendenser til fragmentering av menighetsfellesskapet som menigheten etter hvert ble mer og mer klar over. Det store fellesskapet som til sammen utgjorde Trefoldighet, var en ganske sammensatt gruppe. Noen kom fra en relativt ressurssterk sosio-økonomisk bakgrunn, og søkte typisk til de ulike gudstjenestene, kirkekonserterne og temasamlingene menigheten arrangerte. Andre søkte til Åpen Kirke som var et tilbud på dagtid, der man kunne komme og sitte i stillhet i kirken eller samtale med diakon eller frivillige. En del av disse var personer som av ulike årsaker hadde tid til å komme i kirken på dagtid en hverdag. En tredje gruppe var gjestene på Værestedet, et diakonalt tilbud på lørdager som Trefoldighet drev i samarbeid med St.Hanshaugen bydel. Hit kom mange rusavhengige og hjemløse, og mennesker som strevde med psykisk sykdom eller manglende sosialt nettverk. Det kom også personer uten slik problematikk, men som opplevde Værestedet som et meningsfullt sted å bruke noe av fritiden sin, uten at de var frivillige medarbeidere.

Hver for seg var dette tilbud som ulike mennesker i menighetsfellesskapet benyttet seg av. Flyten av menighetsdeltakere mellom disse ulike møtepunktene innså man imidlertid etter hvert var ganske lav. Få av gjestene og frivillige på Værestedet oppsøkte gudstjenestene, og få av de som gikk på gudstjeneste fant det naturlig å også besøke Værestedet. Det var altså mange mennesker som på ulikt vis tilhørte den samme menigheten, men som sjelden traff hverandre. Denne fragmenteringen av det større fellesskapet i mindre deler, var noe både staben og aktive i menigheten så som et problem for Trefoldighet, og ut fra materialet jeg har samlet inn, fremdeles er et viktig tema i arbeidet med å utvikle menigheten videre. Man ønsker et bedre samspill mellom de ulike menighetsgrenene, ikke et skarpt skille mellom det fellesskapet som samler seg i tilbedelse og fordypning, og det fellesskapet som samler seg om et diakonalt tilbud, der det sosiale står mer i høysetet. Det gjøres for tiden forsøk på å komme dette i møte gjennom å skape arenaer der de ulike delene av menigheten i større grad opplever det naturlig å kunne samles.

5.0 Fokusområder fra caset

På dette tidspunktet kan det være fint å minne om oppgavens problemstilling:

Hva preger menighetsutviklingen i Trefoldighet menighet, og hvordan kan en tverrfaglig analyse av denne prosessen både kaste lys over fellesskapsutfordringer i en menighet i vår tid, og utvide vår forståelse av menighetsutvikling i folkekirken?

Vi har nå sett hva som har preget utviklingen i menigheten. Det er også åpenbart ikke bare snakk om én prosess, men mange prosesser som har foregått parallelt over flere år, og gjør den større fortellingen om Trefoldighet til en kompleks historie. Jeg vil trekke ut to områder som danner utgangspunkt for den videre analysen. Det ene handler om Storbymessene. Disse representerer en sentral endring i menighetens liv, og har tilknytningspunkter til en større diskusjon om ledelse og menighetsutvikling, og til utfordringer som alle fellesskap stilles overfor i et samfunn med postmoderne og individualistiske trekk. De er dermed et naturlig område å fokusere på. Det andre dreier seg om menighetens ønske om å holde sammen spiritualitet og diakonalt arbeid, og i sammenheng med dette; fragmenteringen av det større menighetsfellesskapet i mindre deler med lite kontakt i mellom. Dette er også et interessant fokusområde, fordi det bærer med seg viktig dynamikk man ofte ser i menighetsammenheng, og for så vidt i andre organisasjoner også: spenningen mellom idealer og realiteter, og mellom ledelsens gode intensjoner og fellesskapets ulike behov.

5.1 En messe for storbyen

Storbymessene varer ca. halvannen time og starter kl. 19.00 på søndagskveldene. I starten av hver messe intervjuer sentrumspresten en gjest som er invitert for å dele personlige tanker om tro og liv. Disse personene er gjerne, men ikke alltid, en relativt kjent skikkelse innen kultur, politikk eller kirkeliv. Den musikalske rammen veksler mellom klassisk kirkemusikk og mer moderne former. Salmer fra Norsk salmebok brukes hyppig, og forsangere leder an. Liturgien inneholder flere av leddene som fins i vanlig høymesseliturgi. Bønnene til bruk ved inngangen, forbønnsdelen, under og etter nattverden er tilpasset

kveldsmessen.⁹⁷ Det gis rom for en åpen bønnevandring der hele kirkerommet tas i bruk. Her kan menigheten vandre fritt omkring, få forbønn og velsignelse ved alterringen, alminnelig skriftemål bakerst i kirken, tenne lys og skrive bønnelapper man kan legge i en bønnekrukke eller i en "klagemur" i et av sideskipene. Det er også alltid nattverd. Messen har således likhetstrekk med Tomasmessen, en gudstjenesteform som er brukt av mange norske menigheter siden 90-tallet, og som gjerne tiltenkes søkende mennesker.

Vi skal nå se nærmere på den tematikken som Storbymessene har aktualisert angående fellesskapet i Trefoldighet menighet.

5.1.1 Endringer i menighetsfellesskapet

Menighetsprest Kristian Kvalem har lang fartstid i menigheten, først som frivillig helt siden slutten av 90-tallet, før han ble ansatt som menighetsprest i 2006. Han forteller hvordan han opplevde et paradoks ved Storbymessene: på den ene siden representerte messene de synlige resultatene etter år med strategisk innsats.⁹⁸ På den andre siden medførte de store endringer i menighetsfellesskapet. Fra å være en relativt liten gudstjenestefeirende forsamling på mellom 40-50 personer, kunne det komme opp til 500 mennesker på de nye gudstjenestene. Noen opplevde at dette endret såpass mye på den menigheten de kjente og hadde et hjerteforhold til, at de valgte å slutte:

Det var litt ironisk: vi hadde tenkt lenge at vi ville invitere folk inn. Vi hadde noe fint vi ville dele. Men da folk kom i store mengder, følte noen at de mistet menigheten sin. Det var ikke lenger det samme. Vi i staben hadde da nok med å få det til å gå rundt, håndtere denne endringen, få tak i frivillige til messene osv. Noen forlot menigheten fordi de ikke syntes det ble det samme lenger.

En av dem som valgte å gå til en annen menighet hadde på dette tidspunktet vært med i menigheten i lang tid som frivillig medarbeider. Denne informanten sluttet fordi vedkommende opplevde å ikke få så mye ut av fellesskapet lenger. Det var sammensatte årsaker til dette, men noe av sammenhengen hadde med Storbymessene å gjøre. Den

---

⁹⁷ Jamfør programmet som deles ut hver Storbymesse.

⁹⁸ Intervju med menighetsprest i Trefoldighet, Kristian Kvalem, 03.03.11.

tidligere frivillige peker her på det vedkommende oppfatter som manglende åpenhet rundt de betydelige *endringene* som messene førte til⁹⁹:

Det var selvsagt ikke noe problem at det kom mange folk. Men det jeg opplevde, var at det var kjempeviktige ting som forsvant. På en to tre ble det annerledes. Det kom inn noe nytt som var stort, det andre forsvant litt. Det forundra meg at man bare lot det skje, uten å snakke om det. Jeg følte at det ikke ble snakka om endringene som skjedde.

Det er tydelig at denne kritikken er kjent av staben som var involvert i oppstarten av de nye messene. Menighetspresten påpeker en forskjell i mulighetene staben og de frivillige hadde til å bearbeide det som skjedde.¹⁰⁰ Staben, og da særlig prestene og kantoren, fikk i større grad anledning til å bearbeide endringene som skjedde, fordi det var jobben deres å kontinuerlig evaluere og utvikle messen. På den måten kunne de nyorientere seg mer i takt med utviklingen. De som ikke var ansatt men som deltok i større eller mindre grad i menigheten, fikk ikke den samme muligheten til å ta forandringene inn over seg fordi de ikke arbeidet med prosessen på samme måte. Kildematerialet tyder med andre ord på at utviklingen i menighetsfellesskapet på dette tidspunktet skjedde raskt, og at den ble bedre forankret i staben enn blant de øvrige deltakerne/frivillige i menigheten.

5.1.2 Ulike ønsker og forventninger til fellesskapet

Flere av informantene jeg har intervjuet bruker Storbymessene til å aktualisere spørsmålet om hva slags menighetsfellesskap de ønsker. De levner liten tvil om at messene representerer en dynamisk fornyelse av menighetslivet, og at det er mye positivt ved dette. Samtidig er det to områder som er gjenstand for diskusjon i menigheten, og som belyser fellesskapsaspekter på ulike måter. Det ene handler om hvorvidt messen gjør at flere personer regner menigheten som sin, at de utvikler en forpliktelse og tilhørighet til den som tros- og frivillighetsfellesskap. Det andre dreier seg om målgruppe – er det slik at storbymessene fanger inn dem som var hovedmålet for satsningen etter KIFO-rapporten; de mellom 20 og 50?

---

⁹⁹ Intervju med tidligere frivillig medarbeider, anonym informant nr. 1.

¹⁰⁰ Intervju med menighetsprest i Trefoldighet, Kristian Kvaem, 03.03.11.

På den ene siden peker menighetspresten på den funksjonen messene har fått som påfyll for kristne som ikke vil ha menighetstilhørighet i Trefoldighet. Han forteller om undringen som oppstod i menigheten om hvorvidt det er denne type fellesskap man ønsker å stimulere til. På den andre siden trekker han fram at noen av dem som hadde innvendinger, kanskje ikke fikk med seg at messen også trakk folk som søkte et fastere engasjement i menigheten¹⁰¹:

Vi opplevde kritikk fra de som hadde vært med lenge og som hadde sterk tilhørighet til menigheten, da de opplevde at det var så mange kom til Storbymessene bare for en event, en inspirasjon, som ikke ville investere i Trefoldighet. Og det er klart vi har mange av disse. Noen kommer fra andre menigheter for å bli inspirert, for å slappe av og bare motta til en avveksling. Kritikken som kom handla om nettopp dette: Var det dette fellesskapet vi skulle ha? Hvor ble det sosiale av, det nære fellesskapet? Jeg tror folk flest primært kjenner at fellesskap handler om å bli sett og gjenkjent. Nå kom mange til menigheten og traff en haug med fremmede folk. Og det var for så vidt riktig at en del kom til menigheten for en opplevelse. Men en del av de som kritiserte Storbymessa ble kanskje litt blinde for at det også kom folk som faktisk var interessert, som ville ha fellesskap og tilhørighet.

Kjernen i innvendingene som han her refererer, går altså på hvorvidt Storbymessene har den fellesskapsbyggende funksjonen som menigheten ønsket ut fra sin visjon. Fra å være et sted hvor man ble sett og gjenkjent, møtte man nå mange fremmede på gudstjeneste. En annen informant påpeker hvordan markedsføringen av messen ser ut til å forsterke funksjonen dens som inspirasjonssted for kristne fra andre menigheter. Vedkommende ser en utfordring dette medfører i forhold til å fange opp de som ikke har et så sterkt forhold til kirken. Informanten føler dagens situasjon står litt i kontrast til det nære fellesskapet som kjennetegnet Trefoldighet tidligere. Den gang hadde man større mulighet til å bli kjent og se den enkelte¹⁰²:

Er det viktig å annonsere i Vårt Land? Dette trekker gjerne flere folk som vil ha et fint alternativ, og andre kristne. Vi når ikke nye grupper. Er det først og fremst viktig å få så mange på messene, og lokke med kjente gjester? Man risikerer da å trekke folk bort fra sine lokalmenigheter. (...) Jeg opplevde det tette fellesskapet før som veldig givende. Det så meg, tok vare på meg, også eksistensielt. Jeg opplever det nå mer som flyktig fellesskap. Det er så mange av dem som kommer på Storbymessene som ser det som bare et alternativ, at det kan være vanskelig å skjelne dem som stikker innom, fra dem som søker et fellesskap. Jeg ønsker det mer stabile fellesskapet, ikke stabilt som i lukka, men et dynamisk et. At flest mulig har tilhørighet, at dette betegner jeg som mitt åndelige hjem, der det er folk som vil noe mer.

---

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Intervju med nåværende frivillig medarbeider, anonym informant nr. 2.

Informanten er tydelig på at det som er viktig for sitt vedkommende, er å utvikle et kirkelig fellesskap der tilhørigheten og forpliktelsen til menigheten står i sentrum. Vedkommende mener også det er uheldig hvis folk trekkes bort fra sine egne sammenhenger for å komme til Trefoldighet, og setter dette i sammenheng med attraksjonen i å ha kjente gjester som forteller om sitt liv og tro under messen.¹⁰³

Nært tilknyttet dette er diskusjonen rundt målgruppe. I utgangspunktet var målgruppa for Storbymessa aldersgruppa mellom 20-50, som samsvarte med den demografiske situasjonen i soknet. Men hovedtyngden av besøkende ligger mer mellom 50-65, selv om det også kommer noen yngre. Ulike informanter kobler dette til messens form, musikkvalg og inviterte gjester. De forteller at de savner en yngre søkning til messen, utover de enkelte studentene som kommer, og også en større andel flerkulturelle, ettersom storbysituasjonen tilsier at det er mange med innvandrerbakgrunn i målgruppen. Noen, som informanten ovenfor, ønsker å ta grep for endre dette, som å balansere musikkvalgene mer mot det rytmiske enn det kontemplative. Andre er ikke så opptatt av dette, men mer av messens funksjon for fellesskapet generelt.

I forhold til Storbymessen kommer sentrumsprest Per Arne Dahl med noen synspunkter. Han holder fram "fire frukter" som han og flere med ham opplever at messen bringer:¹⁰⁴ Det ene er at menigheten de facto bygges opp via det store antall frivillige som er med å drifte den, og at det sakte men sikkert stadig legges flere til menighetens aktive kjerne, for eksempel gjennom de som søker prestene for sjelesorg etter å ha besøkt messen. Det andre er at det ikke bare er godt voksne som finner messen attraktiv, men også yngre folk, og da særlig studenter fra Det teologiske Menighetsfakultet som trekkes til en gudstjenesteform der det lavkirkelige og det høykirkelige uttrykket ikke spilles ut mot hverandre, men der det er det han beskriver som "et balansert forhold mellom det klassiske og det moderne."¹⁰⁵ Det tredje momentet Dahl peker på, er "de brente barn som vender hjem". Flere av de besøkende er mennesker som vendte ryggen til troen i unge dager, som har vonde erfaringer med kristne sammenhenger, er utbrente eller har opplevd usunn forkynnelse eller overgrep. Disse søker nå til kirken igjen gjennom Storbymessen som de opplever som trygg og forutsigbar. Det fjerde er at folk kommer for å la seg inspirere. Prester

---

¹⁰³ Noen av gjestene de siste årene har vært bl.a. Jonas Gahr Støre, Wolfgang Plagge, Anne Grete Preus, Kristopher Schau, Bjørn Dæhlie, Owe Wikström, Notto Thelle, Inge og Per Lønning.

¹⁰⁴ Intervju med sentrumsprest i Trefoldighet, Per Arne Dahl, 14.03.11.

¹⁰⁵ Ibid.

fra distriktene rundt kommer med menighetsrådet for å se hvordan Storbymessen fungerer, og prøver ut liturgien og formen hjemme i sine egne menigheter.

La oss sammenfatte. Vi ser at personer tilknyttet menigheten enten som ansatt, frivillig eller tidligere deltakere, stort sett er enige når det gjelder noen rent faktiske forhold rundt Storbymessene. Alle ser at de trekker mange mennesker til menigheten og at mange besøkende gir positive tilbakemeldinger om at her får de noe de ikke umiddelbart har tilgang på i sine egne eller andre kirkelige sammenhenger. Der det er spenn i materialet, er hvilke resultater Storbymessene gir for menigheten som helhet. Noen setter spørsmålstegn ved hensikten: Skal målet primært være å tjene som kraftstasjon i mengden av Oslos mange kirker som strever med oppslutning og lignende storbydemografi? Et sted der kristne og søkende går for inspirasjon, men ikke forpliktelse? De som spør denne type spørsmål ser ut til å mene at messene allerede langt på vei har fått denne karakteren. De tenker at det i seg selv er flott at Trefoldighet tilbyr noe godt som mennesker tar med seg videre, slik som trygghet for de "brente barna", og påfyll til aktive kristne som ellers står på i egne menigheter. Det kritiske punktet er hvorvidt det er ønskelig for menigheten å *satse* på noe som man mener gir mer *eksterne*, enn *interne* virkninger. De ønsker å gjøre noe som i større grad legger opp til å utvikle kirken som et fellesskap der man ikke bare kommer for å få, men også for å bidra med tid og ressurser. Dette må ses i sammenheng med behovet for å være flere som deler et engasjement, og muligheten til å inngå mer langvarige og nære relasjoner til dem man går i kirken med.

Vel så mye som at folk kommer og drar igjen på Storbymessene, reflekteres det rundt *hvem* det er som kommer – trekker messene nye grupper til menigheten, som jo var en målsetning? Her er materialet tvetydig. Det er f.eks. ikke klart i hvilken grad tilbudet benyttes av soknebefolkningen. Det kan se ut som de fleste besøkende sokner andre steder, noe som også kan ha å gjøre med at kirken er plassert midt i Oslo sentrum med dertil spesielt bosettingsmønster.¹⁰⁶ I den andre retningen pekes det på hvordan messene har brakt noe vitalt inn i Oslos kirkeliv, hvor det kommer folk fra hele byen og omegn for å få og delta i noe de åpenbart verdsetter. Bredden i de positive ringvirkningene messen har fått, og som blant andre Dahl peker på, problematiserer kritikken om at messen ikke bygger en bærekraftig menighet. Vi ser altså en utvikling av menigheten der ulike ønsker og forventninger til fellesskapet brynes mot hverandre etter som fellesskapet endrer seg. Man

---

¹⁰⁶ Pål Ketil Botvar og Ole Gunnar Winsnes, "Gud i sentrum".

holder nåtidens virkelighet opp mot bilder av menigheten slik den var før, og mot intensjonene som ligger i den visjonen som man tidligere hadde blitt enige om. Intervjuene vitner om en menighet som i høy grad reflekterer over sin egen virksomhet. Et viktig moment er at den store veksten har en viss ambivalens knyttet til seg – man opplever at det er både positive og negative sider ved å ha truffet et behov hos de mange som søker til Storbymessene.

5.1.3 Hvordan lede gjennom endringer?

I følge teorien om verdibasert ledelse, er det et lederansvar å tydeliggjøre felles verdier, visjoner og oppgaver i organisasjonen.¹⁰⁷ Å la flere være med på beslutninger og veivalg er en måte å sikre at mange blir hørt og inkludert i utviklingsprosesser. I materialet jeg har samlet inn, er det tydelig at dette har vært viktig for menigheten. Den sterke frivillighetskulturen med røtter tilbake til OASE-tiden har gjort det naturlig for medarbeidere som ikke er ansatt, å bidra med tid og ressurser. Dette har åpenbart vært stimulert gjennom en ledelse som har oppmuntret til delaktighet og medarbeiderskap, noe flere informanter bekrefter.¹⁰⁸ Både visjonen og Storbymessene var et samarbeidsprosjekt, og mange runder ble gått før man kom fram til noe som samlet mest mulig konsensus. I visjonen uttrykte menigheten sine verdier og egenart som ga retningen for den videre menighetsutviklingen.¹⁰⁹

Det vi nå har sett i forhold til Storbymessene, viser klassiske ledelsesutfordringer som kan oppstå i etterkant av at en organisasjon har valgt sine verdier: Hvordan realisere dem i praksis? Det er mange måter å gjøre dette på. Plutselig dukker det opp muligheter, og en leder må ta avgjørelser som ikke alle er enig i. Diskusjonen rundt Storbymessenes virkning i menigheten, tyder på at her er det mennesker som deler noen sentrale verdier om fellesskap, men ser ulikt på hvordan disse bør virkeliggjøres. Med henblikk på Zelnicks ledelsesteori, kan vi forstå det slik at ledelsen i Trefoldighet frontet felles verdier, men ikke på en måte alle var enig i. Man kan så spørre om det er mulig for ledere, i kirken som andre steder, å skape fullstendig konsensus om hvor man skal ta veien. Som et korrektiv til teorien

---

¹⁰⁷ Elstad, "Ledelse og styring av frivillig arbeidskraft", 201.

¹⁰⁸ Intervju med anonyme informanter 1, 2 og 3.

¹⁰⁹ Se appendikset "Visjon og verdier i Trefoldighet menighet".

kan vi si at å skape engasjement rundt et *verdigrunnlag*, ikke nødvendigvis betyr at oppslutningen strekker seg til de *beslutningene* verdigrunnlaget leder fram til. I caset ser vi et tydelig tegn på at enkelte erfarte et brudd med de verdiene de kjente fra menigheten, da endringene som messene medførte, skjedde så raskt at de ikke fikk omstilt seg. Slike overganger er fra en organisasjonsteoretisk synsvinkel, en sårbar tid for enhver virksomhet. Motstand mot endringer er normalt. Avhengig av hvilken logikk man vil følge, er slik motstand enten naturlig og berettiget, eller tegn på lite fleksibilitet. I organisasjonsfagene er det uansett bred enighet om at endringer ideelt sett bør forankres dypt i organisasjonen og implementeres over tid, for å skape minst mulig støy.¹¹⁰

I caset vårt oppstod det nok omstillingsstøy til at enkelte trakk konsekvensen av sin uenighet, og sluttet i menigheten. Lederes dilemma, også i menighetssammenheng, er at muligheter ikke varer evig. Skal man la være å gripe dem fordi man ikke helt vet hvordan det vil slå ut, eller ikke alle er enige? Det er tydelig at Trefoldighet bevisst valgte å satse da sjansen bød seg. I intervjuer beskrives ansettelsen av Per Arne Dahl som en katalysator for menighetens utvikling.¹¹¹ Materialet levner liten tvil om at Storbymessene og den påfølgende utviklingen ikke kunne vært mulig uten at han var involvert. Caset aktualiserer således et viktig spørsmål når det gjelder menighetsutvikling generelt: har det noe å si om utviklingen vokser fram innenfra, eller om den kommer til menigheten utenfra? Det kan bli et spørsmål om bærekraft og eierskap. For Trefoldighet er det et aktuelt spørsmål hvor bærekraftig utviklingen er på sikt hvis katalysatoren forsvinner. Det at noen menighetsdeltakere til slutt valgte å gå, antyder at de ikke opplevde å være del av noe som til en viss grad kom til menigheten utenfra.

5.1.4 Løst eller stabilt fellesskap?

Lundbergs sosiologiske begrepspar, *løst* og *stabilt* fellesskap, kan komme til anvendelse i møte med caset. I hvilken grad kan Storbymessene sies å bære preg av den ene eller andre fellesskapsformen, og hva betyr i så fall dette? Jeg starter med den løse varianten. Her er det

---

¹¹⁰ Bakka m.fl., *Organisasjon og ledelse*, 199-204.

¹¹¹ Intervju med sokneprest Anne-May Grasaas, 28.02.11; Intervju med nåværende frivillig medarbeider, anonym informant nr. 2.

snakk om sosial omgang på individets premisser.¹¹² Jeg forstår dette på følgende måte: når den enkelte vurderer om hun skal bli med eller fortsette å delta i et sosialt fellesskap, styres avgjørelsen mer av hva vedkommende får ut av fellesskapet for sin egen del, enn hva kollektivet skulle ha behov for. Så lenge individet opplever det meningsfullt å delta, blir hun værende – det er få sosiale omkostninger med å trekke seg ut, om hun skulle ønske det.

Applisert på caset, kan vi se en viss parallell. Mye tyder på at de som søker til Storbymessene, ser seg selv som mer eller mindre frekvente gjester på en attraktiv gudstjeneste, ikke faste deltagere i en menighet. De kommer av ulike personlige grunner: noen for å høre sjelesørgerisk forkynnelse og delta i bønnevandringen, noen for å se en kjent skikkelse fortelle om sitt forhold til Gud og til kirken. Det er deres individuelle behov som trekker dem dit, og tilsvarende individuelle behov som eventuelt gjør at de lar være å komme en dag – uten at man nødvendigvis tenker at noen vil reagere på det.

En gjest jeg snakket med, trakk fram den store friheten hun følte ved å være der. I den store forsamlingen på opp mot 400-500 gjester, var det ingen som la merke til hva akkurat hun gjorde. En av de mange frivillige som er med å drifte messene, pekte på at den lave terskelen var grunnen til at hun synes det er fint å bidra. Hun vil gjerne legge til rette for at et slikt tilbud fins i Oslo. At det er akkurat Trefoldighet som er rammen for dette tilbudet, var av mindre betydning for henne. På bakgrunn av min opparbeidede kjennskap til menigheten, oppfatter jeg disse kildene som relativt representative, selv om det nok forekommer variasjon. Dette kan tyde på at tilhørigheten til fellesskapet ikke dreier seg så mye om gruppetilhørighet, til "oss i Trefoldighet", som til felles oppfatninger om hva som er verdt å bruke tid på, enten i rollen som gjest eller frivillig. Så lenge menigheten fortsetter å gi et relevant tilbud, tiltrekkes individer som opplever at dette passer for dem. Forandrer tilbudet seg, kan i prinsippet også etterspørselen endres.

Dette bringer oss videre til andre momenter i Lundbergs begrep om det løse fellesskapet: her fungerer delte følelser og lik smak som identitetsmarkører. Enkeltpersoner samles om en opplevelse, av en stemning som skjer her og nå. Man deltar i noe sammen, med det underforståtte premisset at samhandlingen er midlertidig og basert på like preferanser.¹¹³ I lys av denne teorien kan materialet tolkes på følgende måte: Det de besøkende på Storbymessene har til felles, er ikke deres tilhørighet til Trefoldighet per se.

---

¹¹² Lundberg, *Om gemenskap*, 137.

¹¹³ Lundberg, *Om gemenskap*, 137.

Det de har til felles, er at de liker formen på én av menighetens tre gudstjenestetyper, tidspunktet for denne, musikken, sentrumspresten og de inviterte gjestene. Dette er noe de sannsynligvis fremdeles ville gjort om messene ble arrangert et helt annet sted. Det kan skyldes at gjestene til dels er en relativt ensartet gruppe, i forhold til alder og sosiokulturell bakgrunn. Ved å møte andre som deler de samme preferansene, bekreftes deres tilhørighet blant mennesker de kan identifisere seg med. Her treffer de kjente koder og kjente fjes. Bekjentskapet gjør individene synlige for hverandre, som Lundberg poengterer er et viktig behov.¹¹⁴

Samtidig risikerer ikke gjestene på Storbymessene at interessen de legger for dagen ved å møte opp, automatisk oppfattes av menigheten som at nå vil de forplikte seg mer. Under messene informeres det om de øvrige tilbudene i menigheten, og at ansatte og frivillige er åpne for kontakt. Det er imidlertid ingen pågående rekruttering av nye medarbeidere på kirkekaffen. Atmosfæren er gjestfri og inkluderende, men ikke nærgående, slik jeg oppfatter den. Gjестene er og behandles som suverene individer som har forbrukermakten til å velge eller ikke velge dette fellesskapet. Oppsummert kan man si at Storbymessene derfor bærer noe preg av å være et løst fellesskap jamfør Lundbergs definisjon.

Er så dette hele bildet? Er Storbymessen kun et tilskudd på markedet, som samler møteshoppere av den nyeste trenden på kristenfronten? Om et slikt bilde skulle bli stående, ville det være misvisende. Materialet tyder på at saken er mer nyansert enn så. Også elementer fra det *stabile* fellesskapet kan vi se på Storbymessene. Selv om mennesker samles over en felles interesse for hva f.eks. Jonas Gahr Støre har å si om sin tro, eller for klassisk kirkemusikk av høy kvalitet, samles de også fordi de deler en tro eller en virkelighetsoppfatning. Det er ikke et rent *estetisk* fellesskap, det er også et *etisk* fellesskap.¹¹⁵ Gudstjenesten har plass for å ta opp samfunnsproblemer. I forkynnelsen eller inngangsordene nevnes ofte mennesker som lider nød, enten utsatte grupper i Norge eller mennesker berørt av konflikter i verden. Forsamlingen inviteres til å være med å be for disse. Under selve messen er det da også menigheten som fellesskap som er i fokus, ikke den

---

¹¹⁴ Ibid. 131-132.

¹¹⁵ Ibid. 134-135.

enkelte hver for seg. Forsamlingen har en hensikt som ikke lar seg begrense til individets interesser, noe Lundberg påpeker som grunnleggende for det stabile fellesskapet.¹¹⁶

Storbymessene bærer også preg av en viss organisasjon. Det er ikke snakk om en tilfeldig sammenkomst. Her er det arbeids- og ansvarsfordeling med mange involverte i sving. Samtidig er regelmessigheten først og fremst bundet til arrangørsiden, og til menighetskjernen som møter jevnlig til messe. Materialet gir ikke grunnlag for å se langsiktige tillitsrelasjoner mellom de besøkende, der alle deltagerne blir kjent med hverandre. Informantene beskriver et litt flyktig fellesskap der mange kommer og går, og hvor relasjonene ikke strekker seg utover det man har sammen der og da. Flere er nok bekjente, men denne bekjentskapen kan i en del tilfeller føres tilbake til arenaer utenfor menigheten. Legger vi Lundbergs definisjon av stabilt fellesskap til grunn, har altså Storbymessene noen tegn på dette, men ikke alle, og kanskje heller ikke i like stor grad som det kan sies å bære preg av det løse fellesskapet.

Hva betyr så denne analysen? Lundbergs begreper er idealtyper, og det er neppe noen overraskelse at miljøet i caset har trekk fra begge to. Det vi ser er at Storbymessene har en form som viser seg å passe relativt godt for det såkalt postmoderne individet. Det løse fellesskapet har gode kår i et individualistisk samfunn. Messene drar på et vis fordel av dette. I utgangspunktet var de jo også ment som et lavterskeltilbud. Det er naturlig at dynamikken er i tråd med konseptet. Samtidig var dette et prosjekt menigheten ikke hadde gjort før. Hvordan utfallet ville bli var vanskelig å si på forhånd, noe informantenes historier bekrefter.

Det er videre interessant hvordan både gjester og frivillige på Storbymessene knytter sin deltakelse til *tilbudet*, ikke *tilbyderen*. Dette henger naturligvis sammen. Det skal også sies at en del mennesker har et spesielt forhold til Trefoldighetskirken på bakgrunn av dens historie som utspring for kristen vekelse helt siden 70-tallet. Like fullt viser materialet fra de siste årene, at tidene forandrer seg og at mennesker i dag har et mer pragmatisk forhold til sosial tilhørighet. Spenningen mellom det løse og det stabile fellesskapet vil nok menigheten måtte leve med videre. Gitt at Storbymessene fortsetter som før, vil nok mange fortsette å "stikke innom". Da forsterkes sannsynligvis tendensen til at menigheten bruker mesteparten av sine frivillige ressurser på å betjene behov som primært ligger utenfor sitt indre fellesskap. Spørsmålet er hva kirken ønsker på sikt. Caset viser uansett at en

---

¹¹⁶ Ibid.137.

gudstjenesteform som spiller på lag med omgivelser og kontekst, har gode sjanser til å nå ut bredt. Mulighetene som ligger i det løse fellesskapet er ikke ubetydelige, gitt et samfunn hvor mye faktisk foregår på individets premisser. Slike fellesskap bør ikke settes opp mot en forståelse av at det stabile fellesskapet nødvendigvis alltid er best. Hva som er best, kommer som vi ser helt an på hvilket ståsted man inntar og hva man ønsker å få til eller prioritere. Materialet viser kanskje tydeligst at det er nettopp i prioriteringene mellom ulike former for fellesskap som alle har gode ting ved seg, at utfordringer og uenighet som kan drive utviklingen videre, oppstår.

5.1.5 Forholdet mellom gudstjenestens egenart og kulturell relevans.

Etter en sosiologisk drøfting av fellesskapet Storbymessene utgjør, vil jeg nå trekke inn relevante teologiske momenter. Som tidligere nevnt, påpeker Hegstad at gudstjenesten er menighetens ankerfeste, og av art er et fellesskap som av teologiske grunner bør være interagerende og relasjonell.¹¹⁷ Av dette følger at det ikke er riktig å oppfatte de som kommer til gudstjeneste på linje med et publikum. Like fullt er ikke gudstjenesten det samme som en forestilling, fordi den går utover opplevelsen i øyeblikket, og forutsetter et fellesskap både forut for og i forlengelsen av gudstjenesten, noe f.eks. en konsert eller talkshow ikke gjør.¹¹⁸ Ut fra det vi har sett i forrige avsnitt, kan vi spørre: utfordres disse kjennetegnene ved gudstjenesten, og er det et ekklesiologisk problem hvis mennesker i vår tid søker til gudstjeneste, ikke så mye for å delta i et menighetsfellesskap, men for å nær si konsumere en gudstjenesteopplevelse? Spørsmålet gjelder like mye kirken og samfunnet generelt, som for dette konkrete caset. Jeg vil være forsiktig med å tillegge gjestene på Storbymessene individuelle motiver som jeg ikke har fått fra den enkelte. Spørsmålet er basert på det generelle premisset om at mange av gjestene tilhører andre menigheter og regner Trefoldighets gudstjeneste mer som påfyll ved siden av sin øvrige menighetstilknytning. I dette premisset hører også de som ikke er aktive kirkegjengere, men som går på Storbymessene fordi det er et lavterskeltilbud som er lett å søke til og enkelt å velge bort. Hva er det eventuelt ved settingen rundt Storbymessene som byr på en

---

¹¹⁷ Astrid Sandnes, "Fellesskap og menighetsutvikling i storbyen. En casestudie om Trefoldighet menighet i Oslo." Masteravhandling i diakoni, Det teologiske Menighetsfakultet, 2011, 19.

¹¹⁸ Ibid. 20.

ekkesiologisk utfordring, ut fra det Hegstad skriver om? Bønnevandringen under messen viser klart et samhandlende fellesskap. Alle kan delta om de ønsker det; benytte kirkerommet til å tenne lys, bli velsignet ved alterringen eller minnes sin dåp ved døpefonten. I denne delen av gudstjenesten oppheves skillene mellom de på "scenen" og de i kirkerommet – menigheten gjør en gudstjeneste sammen. Også under liturgien og salmesangen er det deltakelse fra menigheten. Det man kan tenke seg skaper deltaker/tilskuer-dynamikk, er intervjuet med den mer eller mindre kjente personen. I de tilfellene det er snakk om en godt kjent skikkelse, kan det være vanskelig å unngå assosiasjonen av en forestilling, eller et bokbad, et talkshow e.l. Interessen for å høre denne personen i samtale med en prest som også selv er en populær person, kan neppe underslås som en av hovedårsakene til at folk oppsøker messen. Så er spørsmålet: kan man klandre kirken for å ville gjøre det interessant for folk å komme?

Trefoldighetskirkens kveldsmessteam har skapt en messe som tar i bruk samtidens kulturformer, for å gjøre den kulturelt relevant for en viss målgruppe. Dette er ikke noe nytt i kirken. Ta to eksempler fra dagens kirkeliv i Oslo. Storsalen og Philadelphia er forsamlinger tilknyttet henholdsvis Normisjon og pinsebevegelsen. Disse gjør på sett og vis det samme som Trefoldighet, bare for en yngre målgruppe. Et fengende lovsangsband og klassisk kirkemusikk av høy kvalitet trekker på akkurat de samme mekanismene, i forhold til å skape appell til ulike grupper. Intensjonen er den beste: å åpne veier for mennesker inn til Gud og et kristent fellesskap. Erfaringer tilsier at relevant gudstjenesteform også fungerer i forhold til dette. Det som gjør Storbymessen spesiell i landskapet, er intervjuet av en kjent person midt under liturgien i gudstjenesten.¹¹⁹ Med tanke på det store antallet besøkende som kommer, og at dette i stor grad er en kjøpesterk gruppe innen et visst kulturelt segment, kan det dukke opp problematikk i forhold til at de inviterte gjestene har sin egen agenda som de, på tross av det ikke legges opp til fra menighetens side, de facto får mulighet til å markedsføre gjennom dette intervjuet. Overgangen mellom en livsnær samtale i kirkens rom til et utstillingsvindu kan bli glidende. I dette møtet er kirkens dømmekraft av største betydning. Hvor går grensen for hva som er tjenlig innen en gudstjenestes liturgi? Her har arrangørene bak Storbymessen et stort ansvar, ikke minst fordi så mange oppsøker den. Hvis trekkplasteret til kirkens rom tar oppmerksomheten fra kirkens budskap, er noe feilslått.

---

¹¹⁹ Intervjuet er plassert mellom Gloria og salmen før tekstlesning, under vignetten "Troen og livet".

Alt dette peker fram mot en større diskusjon, som jeg bare får plass til å antyde her: hvordan skal kirken forholde seg til en samtid der mennesker i større grad opptrer som individer og opplevelsesorienterte konsumenter, til dels også når de deltar i et kirkelig fellesskap? Hvor langt skal man komme folk i møte for gode hensikters skyld, kunne eksperimentere med kulturelle uttrykk, og samtidig være tro mot egenarten som det gudstjenestefeirende fellesskapet er gitt gjennom teologi og tradisjon? Denne balansegangen har gamle røtter. Like fullt er det en viktig ekklesiologisk debatt for vår tid.

5.2 En diakonal og spirituell menighet – med et fragmentert fellesskap?

Fra å se på prosesser tilknyttet menighetens gudstjenesteliv, dreier fokuset nå over på en annen, viktig dimensjon ved Trefoldighets menighetsutvikling de senere år. Det handler om hvordan det åndelige livet i kirken settes i sammenheng med det diakonale arbeidet. Man ser ikke dette som to ting som lever atskilt fra hverandre, men som noe som står i et nært gjensidighetsforhold. Dette er et gjennomgående perspektiv i alt det strategiske arbeidet i Trefoldighet helt fra utarbeidingen av visjonen i 2004/2005. Det utadrettede arbeidet mot ulike grupper i byen forstås som noe som må springe ut innenfra, fra det gudstjenestefeirende menighetsfellesskapet, slik sokneprest Grasaas her forteller:¹²⁰

Det kan neppe organiseres fram nye utadvendte aktiviteter løsrevet fra menighetens fellesskap og de ressurser de frivillige medarbeidere representerer. Derfor er det vesentlig at ønsket om å nå utover kirkens grenser får rotfeste hos stab og frivillige og at denne dynamikken lever i forkynnelsen. Dette forutsetter kontinuerlig utvikling og næring av det åndelige livet i menigheten.

De frivillige i menigheten fremheves her som en viktig forutsetning for utadrettet aktivitet. Det er tydelig for soknepresten at menigheten må gis muligheter til forankre sitt engasjement i et kristent fellesskap som bygger opp under deres tro og relasjon til Gud, for å nå ut til andre.

---

¹²⁰ Anne-May Grasaas, *Livsnære gudstjenester og levende fellesskap*.

5.2.1 Værestedet – der kirken og byen møtes

Siden 2005 har det mest konkrete uttrykket for menighetens diakonale satsning vært et fellesprosjekt med bydelen og Domkirken, kalt *Værestedet*. Som tidligere nevnt, er dette et lavterskeltilbud på lørdager for rusmisbrukere og hjemløse med tilholdssted i Oslo sentrum. Innenfor målgruppen er også mennesker med psykisk sykdom, ensomme, og andre som av ulike årsaker mangler nettverk og fellesskap. Her kan man komme inn og få et gratis, varmt måltid, samtale med diakon og frivillige og delta i en liturgisk samling i kirkerommet hvis man ønsker. En av de frivillige, som selv har bakgrunn som rusavhengig, forteller om et sted som inkluderer alle som kommer inn døra, og der det ikke bare er de såkalte ressursvake som kommer. Også folk uten så synlige utfordringer opplever det fint å komme hit¹²¹:

På Værestedet har vi alle typer mennesker. Tungt rusa, tung psykiatri, ensomme. Men også folk som ikke har problemer, som kommer fordi de opplever at her er det godt å *være* (vedkommende la trykk på *være*, min kursivering, red.) Jeg har ofte opplevd at en tung rusmisbruker og en som har fått livet til, sitter og snakker sammen. Da tenker jeg yes, vi har fått det til.

Informanten vektlegger interaksjonen mellom de som åpenbart strever med noe, og de som tilsynelatende i større grad mestrer tilværelsen. Det er i dette møtet Værestedet oppfyller sin funksjon, i følge ham. Begge grupper kommer for et fellesskap de opplever som attraktivt. Inkluderingen går altså begge veier, ikke bare for dem som kan sies å være i målgruppen. Den samme informanten kom til Værestedet rett etter han selv ble rusfri, og fikk raskt ansvar som frivillig på tiltaket. Etter hvert ble han frivillig medarbeider også ved gudstjenester og store kirkekonserter, og fikk sin egen nøkkel til kirken. Som han forteller videre:

Den måten jeg ble møtt på her har stor betydning (...) det har betydd alt. (...) En gang da jeg var på Storbymessa, da jeg sto sammen med diakonen oppe med alteret og skulle be for dem som ønsker det, sa hun: "Jeg kjente deg når du drakk, og nå står vi her sammen og ber for folk. Det er det snåleste jeg har opplevd." Det samme syns jeg. Det er litt sprøtt.

Den positive opplevelsen av å delta i forbønnshandlingen sammen med diakonen, tillegges stor betydning av informanten. Det å bli møtt med tillit og få ansvar ikke bare på Værestedet

---

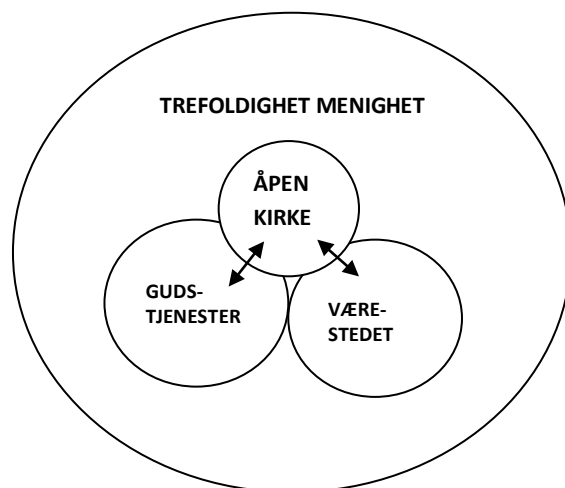
¹²¹ Intervju med nåværende frivillig medarbeider, anonym informant nr. 3.

og ved konserter, men i selve liturgien under gudstjenestene i kirken, fremstår som en spesiell hendelse for ham. Han fremhever sterkt hvor viktig det har vært for ham å bli inkludert i menighetsfellesskapet, og videre hvordan han opplever Trefoldighet som et sted der man holder inkludering høyt. Et av eksemplene han trekker fram for å vise hva han erfarer som raushet, er at ingen bryr seg om at han ikke er medlem i Den norske kirke, eller at han regner seg som pinsevenn og går på møter i pinsebevegelsen for å få det han kaller for "skikkelig påfyll". Han syns forkynnelsen i Trefoldighet er fin, men er mer vant med møteformer som tillater mer spontane ytringer underveis. Foruten et bilde på det informanten identifiserer som raushet fra menighetens side, kan dette også tolkes som en pragmatisk holdning til spørsmål rundt *tilhørighet* – det er ikke bare én menighet som nødvendigvis gir det man trenger. Det oppleves heller ikke som problematisk å veksle mellom deltakelse ulike steder. Her ser vi et aspekt ved *det løse fellesskapet* vi har sett på tidligere. Den enkeltes behov er sammensatt, og man henter det man trenger på ulike steder. Mangelen på sanksjoner informanten opplever, antyder de mulighetene et enkeltmenneske har i et fellesskap som tillater en viss individualitet innenfor kollektivet.

5.2.2 Fragmentering av menighetsfellesskapet

Både intervjuer og observasjon jeg har gjort på Værestedet, tyder på at menigheten har laget et diakonalt tilbud tilpasset storbysituasjonen, der mange opplever å finne et meningsfullt fellesskap. Det er mellom ca. 80 og 120 gjester som benytter seg av tilbudet hver lørdag. Samtidig står Værestedet også sentralt i en problematikk som både informanter og interne dokumenter peker på: den lave mobiliteten mellom menighetens ulike fellesskap. Menigheten har tre ulike messeformer som det veksles mellom i løpet av en måned; Storbymessen med en egen liturgi, kveldsmesse med høymesseliturgi og Evensong etter anglikansk tradisjon. Foruten gudstjenestene kommer diakonale tiltak som Værestedet og Åpen Kirke. Det arrangeres også ulike temakvelder og fellessamlinger, hvor målgruppen her primært er den aktive menighetskjernen. Det som påpekes, er at flyten mellom disse ulike møtepunktene i menigheten er lav. Det er ikke de samme menneskene som kommer på Værestedet som på gudstjenestene. Åpen Kirke samler til en viss grad personer fra begge miljøer, og fungerer som en brobygger mellom de to andre fellesskapene:

Figur 1.

Man ser en sosial fragmentering – det større menighetsfellesskapet som omfatter alle med tilhørighet til Trefoldighet, splittes i flere deler etter som deltakerne har ulike preferanser og søker til forskjellige fellesskapsformer.¹²² Noe av dette ser ut til å handle om frivillighetsstrukturen på Værestedet, og tilfanget herfra inn til resten av menigheten. Da tilbudet ble startet opp, var rundt halvparten av de frivillige aktive menighetsdeltagere. De senere år har denne andelen blitt redusert til noen ganske få, mens andelen frivillige som rekrutteres gjennom bydelens Frivilligsentral, har økt. Værestedet er et samarbeidsprosjekt mellom kirken og kommunen for å ivareta sårbare grupper i Oslo sentrum. Selv om Trefoldighet på denne måten har fått mulighet til å gjøre en betydelig diakonal satsning, har det samtidig gjort at tiltaket har kunnet drives kontinuerlig, relativt uavhengig av hvor sterk tilknytning menigheten har hatt til det via egne frivillige medarbeidere. Ting kan tyde på at det som man i 2004 tvilte på ville skje, og med god grunn, fordi menigheter ofte kun har sine egne ressurser å spille på, paradoksalt har blitt en realitet. Til en viss grad har kirken fått "utadvendte aktiviteter løsrevet fra menighetens fellesskap".¹²³ De som kommer inn som frivillige via bydelen, definerer seg ikke nødvendigvis som kristne, men ønsker å gjøre en ideell innsats for vanskeligstilte mennesker i byen. Det betyr at det er få blant medarbeiderne som ser det som naturlig å invitere gjestene på Værestedet med på gudstjenester, siden de ikke går der selv. Dette oppleves som en utfordring for menigheten, som menighetsprest Kvaem her sier:

¹²² Figuren viser ikke alle de ulike fellesskapene i menigheten, men tar for seg noen utvalgte arenaer.

¹²³ Anne-May Grasaas, *Livsnære gudstjenester og levende fellesskap*.

Jeg føler at det er to litt uavhengige størrelser som møtes, Værestedet og menigheten. Vi treffer også folk i kirka som sier de først kom på Værestedet. Men vi opplever det som et skille som er større enn det vi skulle ønske. (...) Vi vil at gjestene skal føle seg inkludert også i gudstjenestene. Men det er ikke lett å få spurt dem fordi det er så få frivillige med menighetstilknytning.

Diakonen på Værestedet forteller at mange av gjestene der opplever en terskel for å oppsøke gudstjenestene.¹²⁴ Grunnen de oppgir, er at de fleste som kommer på gudstjenestene er personer med en annen og høyere sosial status enn dem selv. Dette gjør at de finner det vanskelig å gå dit. Den senere tiden har prestene i menigheten forsøkt å avsette mer tid til å komme på Værestedet og invitere gjestene der på gudstjeneste personlig, for slik å senke denne terskelen som de er klar over eksisterer. De går der også for ”å få Værestedet mer present i hodene våre”, slik Kvaem beskriver det.¹²⁵ Han forteller at mesteparten av de frivillige ressursene i menigheten har gått med til å drifte Storbymessene de senere årene. Selv om det har foreligget en intensjon om å styrke Værestedet, har det i stedet blitt noe forsømt.

5.2.3 Menighetens selvforståelse og arbeid ut fra bibelske modeller

Værestedet og fragmenteringen av menighetens ulike fellesskap, får frem den utfordringen som menigheten med tiden har kommet til å fokusere: hvordan holde sammen en troverdig spiritualitet som kristent fellesskap, og et diakonalt arbeid for sosial rettferdighet i sitt nærmiljø. Gjestene på Værestedet finner ikke sin naturlige plass på gudstjenestene. De fleste av deltakerne på gudstjenestene, er på sin side fremmed for å oppsøke Værestedet og delta i et fellesskap der flesteparten har en helt annen livssituasjon enn dem selv. Dette gjelder kanskje særlig dem som bare ”er på besøk” i kirken, men også flere av dem som har en frivillig tjeneste i menigheten. Denne situasjonen oppleves utfordrende for en menighet hvis verdier nettopp handler om å ikke ha vanntette skott mellom tjeneste og tilbedelse, mellom aksjon og kontemplasjon. I intervjuer, menighetsrådsreferater og strategidokumenter fra de to siste årene, kommer det fram at samhandlingen innad i Trefoldighet ikke er så

---

¹²⁴ Samtale med menighetsdiakonen 22.01.11.

¹²⁵ Intervju med menighetsprest i Trefoldighet, Kristian Kvaem, 03.03.11.

tilfredsstillende som menigheten selv ønsker. Materialet antyder at man ønsker å gjøre noe med dette for å være tro mot menighetens egenart.¹²⁶

Et av de bibelske bildene som stadig trekkes fram som relevante for menigheten, og som sokneprest Grasaas forteller om, er bildet av Guds rike som et annerledes samfunn.¹²⁷ Soknepresten identifiserer ikke menigheten og Guds rike som samme størrelse. Samtidig, ved at flere lever som om Guds rike er en realitet allerede nå, peker hun på håpet om at dette riket kan komme til syne i menigheten.¹²⁸ I forbindelse med sin videreutdanning i pastoral lederutvikling (PLU), skriver Grasaas om hvordan Trefoldighet kan la seg utfordre av økumenisk ekklesiologi.¹²⁹ Hun er særlig opptatt av hvordan det trinitariske gudsbildet henger sammen med menighetsfellesskapet, og hvordan tanken om "communio" eller "koinonia" i nyere ekklesiologi, kan påvirke hvordan kirken forstår seg selv som et fellesskap. Med referanse til Letty M. Russell, forteller hun hvordan hun som prest utfordres til å gripe Trefoldighets visjon på en mer radikal måte. Det handler om å bringe mennesker som lever på utsiden av samfunnsfellesskapet inn i sentrum av menighetslivet:¹³⁰

Lakmustesten for kirken som "koinonia" er hvordan den forholder seg til de marginaliserte. Det er ikke snakk om å forbarme seg over mennesker i randsonen, men å ønske dem velkommen og lytte til deres stemme i sentrum av kirken.

Hvorvidt menigheten lykkes på denne "testen", sier hun er noe Trefoldighet ikke er i mål med enda, men at de er underveis i dette arbeidet og drømmer om å få det til i framtida.¹³¹ Én av måtene de jobber på, er gjennom en strategigruppe der både personer i staben og frivillige deltar. Denne gruppa har bidratt til å starte opp samlinger med navnet Fellesskap og Framtid, som arrangeres et par ganger i semesteret. Disse inneholder måltids- og bønnefellesskap rundt et langbord i kirkerommet, og er det som i størst grad har lyktes å forene ulike grener av menigheten. For å oppsummere, er det altså grunnlag for å si at det

---

¹²⁶ Anne-May Grasaas og Wenche Fladen, *Referat fra møte i strategigruppa 24.november 2010*; Anne-May Grasaas, *Innlegg strategikveld Trefoldighet 29.april 2010, v/ sokneprest Anne-May Grasaas*. Interne dokumenter; Intervju med sokneprest Anne-May Grasaas 28.02.11.

¹²⁷ Mark.4, 26-33; Jes.58, 6-12; Gal.3, 26-29.

¹²⁸ Intervju med sokneprest Anne-May Grasaas 28.02.11; Referat fra menighetsråd, *Sak 55/04 Forarbeid til handlingsplanen*, 7.juni 2004.

¹²⁹ Anne-May Grasaas: *Trefoldighetskirken – fellesskap i sentrum. Menighetens visjon mellom trinitarisk gudsbilde og økumenisk ekklesiologi*. Refleksjonsnotat PLU 07-09, 2009.

¹³⁰ Ibid. 4.

¹³¹ Intervju med sokneprest Anne-May Grasaas, 28.02.11.

som menigheten ser som en av sine største utfordringer, også er et område som er gjenstand for mye refleksjon og eksperimentering med former. Problemene løses ikke nødvendigvis raskt og enkelt, men de identifiseres og arbeides med, og både ansatte og menighetsdeltakere bidrar i dette.

5.2.4 Det krevende fellesskapet – når idealer og virkelighet møtes

Ved å studere menighetens strategidokumenter og intervjuer stab og frivillige, er det tydelig at her fins det klare og sterke tanker for menighetsfellesskapet. Rettferdighetsperspektivet som diakoniforsker Kari Karsrud Korslien etterlyser i kirkens diakonale ord og handling, fremtrer som et viktig utgangspunkt for arbeidet. Trefoldighet ønsker å drive med. Mer enn å være barmhjertige samaritaner, vil menigheten bringe marginaliserte mennesker inn som likestilte medarbeidere i kirken. Den tidligere rusmisbrukeren som deltok som medliturg under en av Storbymessene, er et eksempel på dette. Samtidig påpeker informantene mine at denne typen sosialt overskridende fellesskap, hvor mennesker med ulik sosial status deltar i menighetslivet sammen, skjer relativt sjelden. Her det flere momenter som kan drøftes.

Aller først vil jeg se på språket som brukes til å omtale situasjonen. *Fragmentering av fellesskapet* er et mye brukt uttrykk for å beskrive den uønskete, lave flyten mellom menighetens møtepunkter. Et alternativ kunne være å snakke om *naturlige preferanser* som utspiller seg. Et fellesskap kan være svært bevisst på å legge til rette for samhandling på tvers av sosiale markører som alder, kjønn, helse og sosioøkonomisk bakgrunn. Sannsynligheten er likevel stor for at også her vil folk som oftest syns det er enklere å forholde seg til andre som er ganske lik dem selv, rett og slett fordi kommunikasjon og samhandling glir lettere da. Det handler om allmenne sosialpsykologiske mekanismer. Totalt sett forstår jeg menighetens ledelse dit at de er meget klar over dette. Likevel mangler muligens en tydeligere erkjennelse av slike mekanismer når fellesskapsdrømmer formuleres i visjoner og strategidokumenter. Rusmisbrukerne som ikke ønsket å komme på gudstjeneste oppgav som grunn at de ikke følte seg komfortabel i en setting med så mange utad ”vellykkede” mennesker. Det er altså ikke nødvendigvis selve gudstjenesten de har noe i

mot, men ubalansen de opplever i det sosiale fellesskapet. Dette er det i utgangspunktet vanskelig å endre, så lenge gudstjenestene trekker de gruppene de gjør.

Det bringer oss over til det andre momentet. For å sette det litt på spissen: hvem sitt behov er det at rusavhengige og Frognerfruer sitter i skjønn forening i kirkebenkene? Er det deres eget behov, eller er det noen som ut av gode intensjoner, ønsker det på deres vegne? Med dette ønsker jeg å gi idealene som Korslien tegner opp og som Trefoldighet søker, litt velment motstand. Korslien fremhever at anerkjennelse i menigheten, betyr å ikke forsterke skillene mellom ulike grupper, mellom "dem" og "oss".¹³² Jeg forstår henne dit at hun ikke ønsker at identitet og status skal skape skillelinjer i menigheten, fordi det kristne fellesskapet har en annen standard enn resten av samfunnet. Det er gode grunner for et slikt mål, fordi historien er full av kategoriseringer som har vært brukt til å undertrykke utsatte grupper. Men om "dem" og "oss" blir til et stort "vi" i kirken, blir ikke situasjonen nødvendigvis bedre. Det er ofte reelle forskjeller i folks livssituasjon og preferanser. Lav integrasjon mellom ulike mennesker kan være en naturlig konsekvens av slike forskjeller, uten at dette trenger å være problematisk. Det er uheldig om folks aktive valg og behov for å leke med like barn, forstås i termer som "utestenging" eller "liten samhandling". Ofte deler jo menigheter opp tilbudene sine etter alder og preferanser, nettopp fordi man erkjenner at ikke alt passer for alle.

I feltarbeidet mitt blir det tydelig at Trefoldighet har en oppriktig og kristologisk drøm om et fellesskap der fattige og rike, syke og friske sitter til bords sammen. La det være liten tvil om at dette er en drøm med åpenbart bibelsk belegg, og i tråd med det kristne fellesskapets selvforståelse, slik den systematiske teologien utlegger den.¹³³ Midt i dette har både stab, frivillige, forskjellige menighetsdeltakere og gjester ulike ønsker og forventninger til hva Trefoldighet menighet handler om for dem. Et slikt bredt spekter i tilhørighet kan gjøre drømmen om det forente fellesskap til et svært krevende prosjekt å delta i for mange, slik vi ser flere at gjestene på Værestedet syntes. Et "vi" som ikke tar inn over seg hvor strevsomt det kan oppleves å krysse sosiale barrierer og utfordre mekanismen om å søke til likesinnede, kan i verste fall bli en litt hensynsløs ambisjon i all sin gode intensjon og bibelske begrunnelse. Å anerkjenne betyr å møte folk der de er, og akseptere deres behov uansett hvordan de passer med ens egne målsetninger – enn hvor riktige disse er for fellesskapet som helhet. Bildet i 1.Kor 13, handler om at alle lemmene på kroppen er like mye verd og

---

¹³² Korslien, "Anerkjennelsens plass i diakonien.", 91-93.

¹³³ Hegstad, *Den virkelige kirke*, 158-159.

tilhører den samme kroppen. Det betyr ikke at lemmene nødvendigvis trenger å være på samme sted – de kan leve likeverdige ved siden av hverandre. Dermed, i stedet for å kalle det man ser i Trefoldighet for fragmentering, noe som kanskje primært skaper en utfordring med negativt fortegn, kan man kalle det mangfold, som har et mer positivt fortegn. I mangfoldet lever de godt side om side, deltagerne på gudstjenestene, Åpen Kirke og Værestedet. Det er rimelig å anta at deltakerne på de ulike møtepunktene føler en viss tilhørighet til menigheten, men på ulike måter og gjennom ulike erfaringer. De sosiale og sakrale fellesskapene veksler om hverandre, innenfor de samme veggene. Kirkerommet blir en felles identitetsmarkør. Oppsummert er kanskje fragmenteringen og spenningen mellom det spirituelle og det diakonale i menigheten mer tilsynelatende og abstrakt, enn et reelt problem for de som deltar?

6.0 To moment til menighetsutvikling i folkekirken

Fram til nå har fokuset vært på hvordan en tverrfaglig analyse kan forstå fellesskapsutfordringer i casemenigheten. I de to neste kapitlene drøfter jeg to temafelter som står særlig ut fra caset, og som er aktuelle momenter til en videre diskusjon om menighetsutvikling i folkekirken. Denne delen besvarer altså siste delen av problemstillingen min.

6.1 Forholdet mellom folkekirke og trosfellesskap. Mot en ny forståelse av soknet?

Caset viser noe av den spenningen som kan oppstå mellom de etablerte begrepene for dobbeltheten i Den norske kirke: folkekirke og trosfellesskap.¹³⁴ Denne dobbeltheten er noe alle landets menigheter må forholde seg til i større eller mindre grad. I det man ønsker å gjennomføre utviklingsprosesser i menigheten sin, kommer valget i forhold til hvilke av disse to dimensjonene ved kirken man vil prioritere. Trefoldighet vil med sin nysatsning

---

¹³⁴ Hegstad, *Folkekirke og trosfellesskap*.

Storbymessene, både nå ut til soknebefolkningen, og ”den mer ”alminnelige” folkekirkebefolkning i byen”.¹³⁵ Med andre ord vil man her satse på folkekirken. Flere i den aktive kjernen (trosfellesskapet) lurer på om den sterke prioriteringen av Storbymessen er tjenlig for menighetsfellesskapet på sikt. Som tidligere nevnt er det vanskelig å si ut fra materialet i hvilken grad soknebeboerne går på denne gudstjenesten. Det er imidlertid gode indikasjoner på at mange kristne fra andre menigheter i Oslo og omegn, går her. De tiltrekkes av en gudstjenesteform som er åpen og gir rom for deltakelse, og som byr på kjente personligheter. Det går an å spørre om Storbymessene således er et *folkelig* tilbud, mer enn et *folkekirkelig* tilbud. En menighet kan fungere ”folkekirkelig” for mennesker også utenfor soknet. Likevel har én naturlig fortolkning av folkekirkebegrepet hittil vært, at en menighet i DnK generelt har ansvar for å være, og som oftest fremtrer som, folkekirke for dem som bor i soknet og er knyttet til akkurat denne kirken enten gjennom medlemskap eller ren lokaltilhørighet. Hvis Storbymessene ikke når denne gruppen i sitt nærmiljø, problematiseres ideen om at dette er et tilbud for folkekirken. Hvis det viser seg at det primært er gjester uten noen slags lokal tilknytning til Trefoldighet eller området som befolker messene, har man en situasjon hvor disse kan komme til å fortrenge soknebeboerne. En viss parallell til dette fins i den religionssosiologiske klassikeren til Knut Lundby.¹³⁶ Han fant at tilstrømmingen til Tøyen menighet av mennesker fra hele byen, gjorde at soknebefolkningen ikke fant sin plass her. En sammenlikning av disse to tilfellene må imidlertid ta i betraktning at Tøyenkirken var preget av en sterk vekkelsesorientert kristendom, noe Trefoldighet ikke er.

En kategorisk forståelse av folkekirken og dets forhold til trosfellesskapet, blir imidlertid utfordret av det vi ser i Trefoldighet menighet. Det er ikke snakk om et enten-eller, men et både-og. Forståelsen av *soknet som enhet* blir også problematisert. Storbysituasjonen med sitt spesielle soknemønster og demografi gjør at etablerte måter å tenke disse begrepene på, kanskje må opp til vurdering. I storbyen kjenner ikke mennesker territorialgrenser på samme måte som andre steder. Flyten er større. Folk går der de har lyst, og verken bydeler eller soknegrenser er naturlig begrensninger for bybefolkningen. Vi kan si at soknetilhørighet erstattes med den tilhørigheten mange har til Oslo sentrum fordi

---

¹³⁵ Anne-May Grasaas, *Notat om mulig samarbeid med PAD*.

¹³⁶ Lundby, Knut, *Troskollektivet*.

de arbeider eller har fritiden sin her, jamfør KIFO-rapporten fra 2003.¹³⁷ Dermed kan folkekirkebegrepet nytolkes – i storbyen kan det skje at det ikke er soknet som primært er det folkekirkelige nedslagsfeltet. Slik ser det ut til å være i dette caset. En sentrumskirke har gått hen og laget en gudstjeneste som fungerer bydels- og sokneoverskridende. Messen samler mennesker på tvers av definerte grenser for kirkelig organisering. Nysgjerrige og brente barn søker til kirken for første gang, eller for første gang på lenge. Dette kan sies å være uvanlig for en statskirkemenighet. Mange vil også se tilstrømmingen som gledelig, som et lyspunkt i rekken av ellers slunkne kirkebenker i statskirken. Størstedelen av Trefoldighets egen menighetskjerne bor ikke selv i soknet. I flere år har mange av disse trofaste, engasjerte i menighetsarbeidet ønsket å få avgi stemme ved menighetsrådsvalg.¹³⁸ Søknader om dispensasjon for bostedskravet har konsekvent blitt avvist fra bispelig hold. Igjen ser vi at den spesielle storbysituasjonen får en effekt.

Trefoldighet har i motsetning til mange andre menigheter i Den norske kirke, mulighet til å gjøre særskilte prioriteringer i sitt menighetsarbeid, fordi de har så lite kasualia å oppfylle. Samtidig må de overholde forpliktelser til soknet. Jeg mener at innsikten fra dette caset gir grunn til å sette diskusjonen om soknet høyere på den kirkelige dagsorden. Hva er tjenlig i en situasjon som avviker sterkt fra en "normal" soknesituasjon? Skal demografiske forskjeller mellom by og bygd, og andre faktorer av betydning få lov til gjøre den kirkelige organiseringen mer fleksibel? Dette er spørsmål kirken bør la seg utfordre av, etter min mening. Muligens ville det være bedre for Trefoldighet menighet, for målgruppen dens og for prostiet, at den ble løst fra sine sokneforpliktelser. Slik kan den fullt og helt være en byomfattende city-kirke, noe den allikevel i stor grad fungerer som i dag, og som er en profil menigheten både er kompetent til videreutvikle, og planlegger å videreføre.¹³⁹ I så fall måtte man sikre at soknebefolkningen fikk det tilbudet den har krav på via andre nærliggende menigheter. Et alternativ er å undersøke hvordan det kan legges til rette for at kirken kan få utvidet mandat til å være byomfattende innenfor de eksisterende soknestrukturene. Dette reiser viktige prinsipielle problemstillinger. Det er likevel ingen grunn til å la være å gå inn i slike vurderinger, gitt den spesielle situasjonen som faktisk foreligger i dette caset.

---

¹³⁷ Botvar og Winsnes, "Gud i sentrum".

¹³⁸ Referat fra menighetsrådsmøte, Sak 51/05 Søknad om stemmerett, 10.05.05.

¹³⁹ Trefoldighet menighetsråd, Søknad om støtte til Trefoldighetskirkens storbyprofil, 27.01.11.

6.2. Betydningen av teologisk og ekklesiologisk refleksjon

Caset viser en menighet som i stor grad har reflektert over sin teologi og kirketenkning gjennom hele utviklingsprosessen. I innledningen spurte jeg om hvorfor det er så viktig at lokal menighetsutvikling har en slik selvstendig og kritisk refleksjon som startsted og siktepunkt. Caset demonstrerer at dette har tydeliggjort hvilken profil menigheten vil ha, og det har lagt direkte føringer for strategiske beslutninger som har gitt konkrete resultater. Det har ført til utvikling som er intendert – man har ikke bare oppfylt kasualia og sett seg fornøyd med det. Mer enn rene organisasjonmessige endringer, har fokuset vært på hvordan de skal være *kirke*. Sentrale bibelske bilder som Guds Rike, og lemmenes plass på legemet, har stått som modell for utviklingen. Vi ser en bevissthet på at ikke bare hvordan man forkynner, men også hvilke tilbud man utvikler, hvordan frivillige trekkes med og utrustes til tjeneste, hvordan musikk og kultur får en funksjon, har mye teologi i seg. Det er dermed ikke likegyldig hvordan man griper dette an. Den grundige refleksjonen som ligger til grunn for visjon og strategi i caset er en helt sentral drivkraft for utviklingen som har skjedd – selv om det altså foreligger positive og negative vurderinger av endringene. Dette er et viktig poeng som praktisk-teologisk arbeid med menighetsutvikling kan ta videre.

Det skriftlige materialet jeg har samlet inn som sokneprest Anne-May Grasaas har ført i pennen, peker på et gjennomgående teologisk arbeid med egen virksomhet. Spesielt utpeker arbeidet med åndelig veiledning seg. At en statskirkemenighet våger å snakke om modning og vekst i forhold til åndelighet, og spiller på innsikter fra retreatbevegelsen, er relativt uvanlig så vidt jeg vet. Her kan flere menigheter oppleve at de har noe å hente. Jeg registrerer en sjenerteth rundt dette i DnK, kanskje i sammenheng med den lutherske vektleggingen av Ord og sakramenter. Man er muligens redd for å bli oppfattet som karismatisk eller svevende. Samtidig er det en åndelig lengsel i vår tid. Mange håper kanskje ikke lenger på at kirken er det stedet de kan komme til og snakke ærlig om livet. For lenge har de opplevd at det ikke kjennes naturlig å dele personlige ting i menigheten; det gis ikke rom til det. At casemenigheten har gitt et slikt tilbud, kan ses som et tegn i tiden på at kirken begynner å ta dette innover seg. Man ser tendenser til at flere menigheter nå trekker inn kontemplative impulser, kanskje som en motvekt til det strikt lutherske som noen opplever

ikke gir nok rom for erfaringen og sansene? Sanger og bønner fra kommuniteter som Taizé og Ionah blir uansett stadig mer utbredt.

Foruten å være en styrke for Trefoldighet, kan den tungt faglige teologiske refleksjonen og åpenheten for åndelighet også bli en kilde til fellesskapsutfordringer, om dette blir noe ikke alle kan ta del i. Selv om retreatsamlinger og åndelig veiledning åpenbart har en verdi som utrustning av det kristne fellesskapet, kan det også sies å være noe for spesielt interesserte. Som samlingspunkt for den jevne menighet er dette (ennå) relativt smale tilbud. Hvis høyverdige idealer rundt fellesskap også vektlegges sterkt, og målet er at svært ulike mennesker skal delta på de samme møtepunktene, kan menighetsfellesskapet totalt sett bli mest interessant for de få som synes dette passer for dem. Det er ikke urimelig å tenke seg at "vanlige" folk som også har familie og jobb å ivareta kan finne dette for spesielt, eller for krevende, selv om de kunne ha lyst til å være med. En mulighet er å bevisst legge dette opp som et nisjetilbud for dem som ikke trives i en "A4"-menighet. Det er viktig at slike tilbud fins. Så lenge Trefoldighet er en soknekirke, er det kanskje begrenset hvor nisjepreget det er hensiktsmessig å være. Et legitimt spørsmål er for eksempel: Alle de sterke teologiske og ekklesiologiske formuleringene som gjennomsyrrer strategidokumenter og konkrete beslutninger – er de like godt forstått og tatt i eie av alle deler av menigheten, eller kan det være ledelsen, altså staben og frivillige ledere, er mer "inne i" dette enn de øvrige deltakerne? Materialet tyder på et visst sprang i den kompetansen som uttrykkes i språk og faglighet i caset. De med teologisk kompetanse, høy utdanning og en generelt sterk sosiokulturell bakgrunn har her andre forutsetninger enn resten av menighetens deltakere, kanskje særlig deltakerne på de diakonale tiltakene. Slike forskjeller er naturlige i en mangfoldig menighet. Hovedutfordringen blir kommunikasjon og tålmodighet: hvordan forholder man seg til hverandre i fellesskap når man er så ulike? Hvordan kommuniserer man som ledere og pådrivere, hvilket språk brukes for å ivareta mennesker med ulike forutsetninger og behov? Disse spørsmålene, om ikke nødvendigvis bakgrunnen for dem, er relevante også for andre menigheters utviklingsprosjekter. Ledelse og kommunikasjon er sentralt uansett hva slags typer utvikling en menighet står overfor, om det handler om å starte en ungdomsklubb eller legge ned et kor. Den spesifikke konteksten i dette caset er ikke nødvendigvis overførbar til andre sammenhenger. Jeg mener én viktig sak kan generaliseres: nemlig at det er av stor betydning at den enkelte menighet reflekterer lokalt,

ut fra sin kontekst, over sin teologi og kirkeforståelse. Hvordan dette gjøres fra sted til sted, vil nødvendigvis variere.

7.0 Konklusjon

Arbeidet med denne avhandlingen i diakoni gjort meg overbevist om at tverrfaglighet og menighetsutvikling er gode makkerer. Om bredden har gått på bekostning av dybden, får andre bedømme. Jeg mener at å anvende ulike fagperspektiv i analysen av empiriske data, har gjort det mulig å få frem flere relevante nyanser enn om bare én eller to synsvinkler fikk slippe til. Jeg opplevde underveis at en slik nyanserikdom var nyttig for å forstå et såpass komplekst tema som menighetsutvikling. Samtidig er det nødvendig å arbeide videre med tematikken jeg har trukket opp, for å fortsette å utvikle et fagfelt i emning.

Problemstillingen jeg har besvart, er:

Hva preger menighetsutviklingen i Trefoldighet menighet, og hvordan kan en tverrfaglig analyse av denne prosessen både kaste lys over fellesskapsutfordringer i en menighet i vår tid, og utvide vår forståelse av menighetsutvikling i folkekirken?

Jeg vil først oppsummere de mest sentrale funnene i forhold til hva som har preget menighetsutviklingen i den aktuelle tidsperioden. I 2003 bestemte menigheten seg for en visjon med et tydelig fokus, presisert i tre setninger: å være et kristent fellesskap i Oslo sentrum, å sette fellesskapet fremst i sin virksomhet, og fundere dette fellesskapet i relasjonen med den treenige Gud.¹⁴⁰ For å virkeliggjøre visjonen valgte de å jobbe med gudstjenestefornyelse og utvikle gode tilbud i regi av menigheten. Både i forkant og underveis i dette arbeidet, jobbet frivillige medarbeidere og staben tett sammen. Studien viser en sterk frivillighetskultur i Trefoldighet som har røtter tilbake til samarbeidet med OASE mellom 1997 og 2003. Flere fra det unge, engasjerte miljøet som ble etablert på denne tiden, ble værende i Trefoldighet og representerer en viktig kontinuitet for kirken. I dag er flere av dem enten ansatt eller sentrale frivillige medarbeidere.

---

¹⁴⁰ Se appendiks "Visjon og verdier i Trefoldighet menighet".

I tillegg til en trofast kjerne, er et annet sentralt trekk ved menighetsutviklingen villigheten til å åpne seg for impulser utenfra. Trefoldighet har hentet inspirasjon og ressurser ved å besøke city-kirker i England, koble seg til retreatbevegelsen i Norge og sikre seg økonomisk støtte til utviklingstiltak fra stiftelsen Areopagos. Dette har vært viktige bidrag til å forme menighetens profil som en storbykirke med en diakonal identitet, og med et fokus på spiritualitet.

Ansettelsen av Per Arne Dahl som sentrumsprest i 2006 representerer et vendepunkt i Trefoldighets utviklingshistorie. Innføringen av den nye kveldsgudstjenesten *Storbymessen* har gitt flere klare resultater: For det første har tilstrømmingen av besøkende i menigheten økt radikalt. Fra å være et ganske lite fellesskap på ca. 50 personer, kan det nå komme opptil 500 mennesker, og ved enkelte anledninger, opp mot 1000 besøkende på disse messene. For det andre går nå mesteparten av de frivillige ressursene i menigheten med til å drifte denne gudstjenesten. Hver kveld trengs det rundt 25 personer, og over 80 totalt er tilknyttet denne tjenesten som krever mye koordinering. For det tredje tilsvarer ikke økningen i gudstjenestebesøket det antall personer som går inn som faste deltakere i menigheten. De fleste inntar rollen som gjester som kommer og drar igjen. Dette har utløst kritikk fra enkelte med tettere tilknytning til Trefoldighet. De spør om det er lurt å satse så stort på Storbymessene når disse bare i liten grad bygger videre det bestående fellesskapet av deltagere som vil noe mer enn å være gjester. De ønsker en menighet som har rom for besøkende, men hvor folk også blir værende og deler tro og liv med hverandre. Et fjerde resultat jeg har funnet om Storbymessene, er at de tiltrekker en del mennesker som man kan kalle "brente barn"; personer som har hatt dårlige erfaringer med kristne fellesskap, men som finner en vei tilbake til kirken gjennom en gudstjeneste med lav terskel.

De siste tre, fire årene har menighetsutviklingen i Trefoldighet vært preget av et ønske om å spisse profilen ytterligere. For å styrke trosfellesskapet, har menigheten, med sokneprest Anne-May Grasaas i spissen, satset på hverdagsretreater, temasamlinger, bønn, stillhetsarbeid og åndelig veiledning, individuelt og i grupper. Ut fra materialet kan jeg ikke se at målet med dette har vært å innprente en viss moral eller livsstil. Hensikten har snarere vært å legge til rette for at den enkelte, og menigheten som fellesskap, kan modnes i sitt gudsforhold, og at dette kan skje på ulike måter.

Et viktig spørsmål som menigheten fokuserer på for tiden, er hvordan de skal håndtere det de opplever som en fragmentering av fellesskapet. Det er lav flyt mellom

deltakerne på de ulike møtepunktene i menigheten. Ulike mennesker oppsøker gudstjenestene, temasamlingene og de diakonale tiltakene som Åpen Kirke og Værestedet, og dermed er det mange som på forskjellige måter tilhører Trefoldighet, som sjelden eller aldri møtes. Menigheten ønsker å få til en større samhandling innad, og særlig i høyere grad inkludere utsatte mennesker i storbyen inn i sentrum av menighetslivet, på gudstjenestene og i frivillige tjenester. Dette henger sammen med målet om å integrere det diakonale arbeidet og spiritualiteten i menigheten.

Etter denne konkluderingen av hovedtrekkene i menighetsutviklingen, vil jeg nå vise hva jeg konkret har funnet i forhold til fellesskapsutfordringer i caset. Deretter runder jeg av konklusjonen med avsluttende bemerkninger om menighetsutvikling i folkekirken.

Menighetsutviklingen som har funnet sted i Trefoldighet har tydelig vært ledet ut fra visse verdier, som går ut på å være et tilbedende, diakonalt og misjonalt fellesskap for bybefolkningen i Oslo.¹⁴¹ Ledelsen ved staben og enkelte frivillige medarbeidere med lederoppgaver, har frontet disse verdiene for menigheten, slik som Zelznick påpeker er viktig i henhold til teorien om *verdibasert ledelse*. Samtidig er det klart at fellesskapet i menigheten har blitt utfordret ved at det er tatt beslutninger ikke alle har vært enige i. Konsensus om verdier fører altså ikke nødvendigvis til enighet om konkrete avgjørelser. Det fremste eksempelet er retningen menigheten har tatt etter at Storbymessene fikk mye plass. Fra å være et lite, oversiktlig fellesskap der de fleste kjente hverandre, er fellesskapet nå større, mer flyktig og mindre stabilt enn før. Enkelte har sluttet etter en helhetsvurdering på at Trefoldighet ikke lenger er plassen for dem.

Fellesskapsmodellen til Lundberg, med begrepsparet *løst* og *stabilt* fellesskap, lar oss forstå de ulike gradene av tilhørighet og samhandling som finner sted i rammen av Storbymessene. Som fellesskap har jeg funnet at denne gudstjenesten har både løse og stabile trekk, hvor det løse er mest framtrædende. Dette betyr først og fremst at messen ser ut til å være et tilbud som det er enkelt for individet å ta del i, uten at det fordrer en sterk forpliktelse til menigheten som kollektiv. Fellesskapet fungerer som rammen man utfolder sin individualitet innenfor. Selv om det er mange frivillige som gjør tjeneste på Storbymessene, virker det å være få av disse som har noe spesielt eierforhold til selve menigheten. Forbindelsen er mer til den tjenesten de av og til gjør der, fordi oppgavene i seg selv oppleves meningsfulle. På samme måte kommer mange av de besøkende for å få påfyll

---

¹⁴¹ Se appendikset "Visjon og verdier i Trefoldighet".

til tro og liv, men har sitt menighetsengasjement andre steder. Caset viser tydelig at det løse fellesskapet gir reelle muligheter for at mennesker kan delta i en grad de opplever tilstrekkelig og meningsfull, selv om det er en løsere tilknytning enn det mer stabile og langsiktige fellesskapet. Utfordringen her ligger i hvordan man kan integrere mennesker som vil ha en løs tilhørighet, med dem som vil ha en stabil tilhørighet, i det samme fellesskapet. Denne utfordringen blir svært tydelig ved å anvende Lundbergs begreper på caset.

Jeg har benyttet meg av systematisk-teologiske perspektiver fra Hegstad for å få enda en synsvinkel på Storbymessene. Jeg har påvist at messene til dels utfordrer rammene for den egenarten som en gudstjeneste i Den norske kirke tradisjonelt har. Analysen gir ikke grunnlag for å si at messene bryter med gudstjenestens innhold. De utforsker derimot formen for å gi et kulturelt relevant tilbud for mennesker i vår tid, slik også mange andre kirker gjør. Det er åpenbart at flere synes formen til Storbymessene er attraktiv. At så mange finner veien til kirken gjennom denne messen, peker mot at her opplever de å få noe som er verd å komme for. Jeg har funnet at en del av dette henger sammen med muligheten de får til selv å delta underveis i messen, via bønnevandringen. Messens popularitet har også til dels personavhengige årsaker, representert ved sentrumsprest Per Arne Dahl og de profilerte gjestene som blir intervjuet. I drøftingen min har jeg argumentert for at Trefoldighet bør være årvåken i forhold til glidende overganger fra en liturgisk setting til noe i retning av en forestilling med et publikum. Selv om menigheten ikke ønsker å legge opp til det, er det i teologisk forstand ikke lenger bare snakk om en fellesskapsutfordring, men et problem, hvis fokuset i en gudstjeneste, de facto skulle havne mer på menneskene som medvirker i den, enn på Han som konstituerer den med sitt nærvær.

Jeg har funnet at det som casemenigheten selv erfarer som sin største fellesskapsutfordring, er fragmenteringen av menigheten som oppstår langs linjene til de ulike møtepunktene. Det er liten interaksjon mellom de som går på gudstjenestene og de som søker til de diakonale treffpunktene. Dette ser særlig ledelsen i menigheten på som uheldig, gitt målsetningen de har om å holde diakonien og spiritualiteten i menigheten nært sammen. I denne delen av analysen har jeg anvendt perspektiver fra Korslien. Både hun og menigheten vil bygge ned skillene mellom "dem" og "oss" i kirken. I en diakonal setting forstår jeg dette som at de vil inkludere utsatte grupper inn i sentrum av menighetslivet. Det innebærer også å oppfordre de som allerede har en plass i sentrum, til å bevege seg ut av komfortsonen og inn i nye fellesskap. Casestudien viser at dette er vanskelig få til, selv om

menigheten lykkes i noen grad. Jeg har påvist at idealene og de bibelske forbildene om fellesskap som Trefoldighet orienterer seg ut fra, er gode, men krevende. De fordrer motivasjon og overskudd til å ta del i sosiale settinger der man må forholde seg til folk som er svært ulik seg selv. Ikke alle vil eller kan gjøre dette i et stort menighetsfellesskap. Derfor har jeg pekt på mangfoldet som et alternativ til å tenke på menigheten som fragmentert. Det betyr ikke at idealene om et fellesskap der Gudsriket kommer til syne bør legges bort, men at det heller ikke er noe nederlag om de ikke oppfylles med det første.

Avhandlingens problemstilling spør om hvordan analysen av caset kan utvide vår forståelse av menighetsutvikling i folkekirken. Det er to momenter jeg peker på i forhold til dette. Det ene handler om forholdet mellom folkekirken og trosfellesskapet. Jeg har påvist at menighetsutvikling i Den norske kirke, i stor grad handler om å forholde seg til denne dobbelheten. Casemenigheten har ønsket å prioritere begge dimensjonene. Det som likevel må sies å ha fått størst fokus målt i ressursbruk, er den folkekirkelige satsningen på Storbymessene. Som vi har sett, er ikke dette noe hele trosfellesskapet slutter opp om i like stor grad. Jeg har videre argumentert for at caset gir grunnlag for en nytolkning av folkekirkebegrepet. Tradisjonelt er en menighet i Den norske kirke "folkekirke" for i alle fall dem som bor i soknet, via kasualia, og kanskje noen utenfor som har en særlig tilknytning til akkurat den kirken. Men Trefoldighet har lite kasualia å oppfylle, og dermed færre naturlige berøringspunkter til soknet enn andre menigheter. I stedet for soknetilhørighet, er det mer snakk om en *storbytilhørighet*. I storbyen er grensene mer flytende. Folk bor og arbeider gjerne i forskjellige bydeler, og bruker fritiden sin i hele Osloområdet. Mange bruker sentrum, i området hvor Trefoldighetskirken ligger. Siden Den norske kirke er opptatt av menighetsutvikling, har jeg argumentert for at den bør ta opp diskusjonen om hva som er hensiktsmessig organisering av soknestrukturene i en situasjon hvor enkeltmenigheter de facto fungerer byomfattende. Jeg har pekt på to alternativer, enten at menigheten blir løst fra sine sokneforpliktelser, noe som vil kreve at soknebefolkningen må få et tilsvarende tilbud, eller at det legges mer til rette for at menigheten kan være city-kirke innenfor den soknestrukturen som fins. Det siste ville kanskje være det beste eller det som først ble prøvd ut.

Det andre momentet i forhold til menighetsutvikling, handler om betydningen av å reflektere kontekstuellt over den teologien og kirkeforståelsen som man lar prege menigheten sin. I caset har en slik refleksjon hatt avgjørende betydning for den

menighetsutviklingen som har funnet sted. For eksempel har det blitt lagt til rette for at den enkelte menighetsdeltaker, og menigheten som helhet, kan utvikle sin tro og sitt gudsforhold gjennom åndelig veiledning og retreatsamlinger. Dette har sprunget ut av menighetens selvforståelse som kristent fellesskap. Det samme har åpenheten for å ta med livserfaringen sin til kirken. Å bruke metoder fra retreatbevegelsen er med andre ord én retning som menighetsutvikling i folkekirken kan finne interessant å utforske videre. I vår tid er det mange som søker måter å gjenfinne ro og stillhet i en stressende hverdag. Kanskje de mer enn før kan finne dette i kirken? Slike konsepter kan fungere for noen menigheter, andre kan ha mer nytte av noe annet. Etter hvert som menighetsutvikling som fagfelt utvikles videre, er det å håpe at det dukker opp flere samarbeidspartnere, retninger og verktøy som kirken ta i bruk. I avhandlingen min har jeg argumentert for at det absolutt viktigste momentet for all fremtidig menighetsutvikling i folkekirken, er at den enkelte menighet selv tar grep og gjør et grundig refleksjonsarbeid over sin teologi og kirkeforståelse, aller helst som et samarbeidsprosjekt der både stab, frivillige og eksterne ressurser kan tenke sammen om hvordan de kan gjøre *”et målrettet arbeid for å sette menigheten bedre i stand til å være det den er kalt til å være, og å gjøre det den er kalt til å gjøre.”*¹⁴²

---

¹⁴² Harald Hegstad, “Hva er menighetsutvikling, og hvorfor behøves det?”, 6.

Intervjuer og dokumenter fra Trefoldighet menighet

Intervjuer

Intervju med menighetsprest i Trefoldighet, Kristian Kvalem, 03.03.11.

Intervju med sokneprest Anne-May Grasaas, 28.02.11.

Intervju med sentrumsprest i Trefoldighet, Per Arne Dahl, 14.03.11.

Intervju med tidligere frivillig medarbeider, anonym informant nr. 1.

Intervju med nåværende frivillig medarbeider, anonym informant nr. 2.

Intervju med nåværende frivillig medarbeider, anonym informant nr. 3.

Referater og vedlegg fra Trefoldighet menighetsråd

Sak 24/03 Samarbeidet med Areopagos, 10.02.03.

Sak 129/03 Livsnære gudstjenester og levende fellesskap, 15.12.03.

Sak 21/04 Strategidokumentet "Livsnære gudstjenester og levende fellesskap", 23.02.04.

Sak 55/04 Forarbeid til handlingsplanen, 07.06.04.

Sak 51/05 Søknad om stemmerett, 10.05.05.

Grasaas, Anne-May.

Notat om mulig samarbeid med PAD.

Vedlegg til Sak 62/05, menighetsrådsmøte 06.10.05

Trefoldighet menighetsråd.

Søknad om støtte til Trefoldighetskirken storbyprofil.

Søknad til Oslo bispedømmeråd, 27.01.11.

Øvrige dokumenter

Grasaas, Anne-May.

Innlegg strategikveld Trefoldighet 29.april 2010, v/ sokneprest Anne-May Grasaas.

Internt dokument, 29.04.10

Grasaas, Anne-May og Reidun L. Bildøy.

Kommentarer til forslaget til handlingsplan for 2007.

Internt dokument, 14.09.2006.

Grasaas, Anne-May.

Livsnære gudstjenester og levende fellesskap.

Rapport om Trefoldighet til St.Sunniva,

2004.

Grasaas, Anne-May m.fl.

Prosjektrapport "Høy seilføring, dyp kjøøl". Trefoldighetskirken – et rom for stillhet og bønn. (Rapport fra året 2008).

Internt dokument, 23.01.09

Grasaas, Anne-May og Wenche Fladen.

Referat fra møte i strategigruppa 24.november 2010.

Internt dokument, desember 2010.

Grasaas, Anne-May.

Trefoldighetskirken – fellesskap i sentrum. Menighetens visjon mellom trinitarisk gudsbilde og ekumenisk ekklesiologi.

Refleksjonsnotat PLU 07-09, 2009.

Trefoldighet menighet,

Kirken i sentrum. Jubileumshefte for Trefoldighetskirken i anledning 150-årsjubileet 2008.

Oslo: Trefoldighet menighet,

2008.

Bøker og artikler

Askeland, Harald, Frank Grimstad, Hilde Hougsnæs og Gunvor Lande. *Ledelse i kirken – en artikkelsamling.* Oslo: Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon, 2003.

Askeland, Harald. *Ledere og lederroller: om ledelse og lederroller i den lokale kirke.* KIFO rapport nr. 7. Trondheim: Tapir, 1998.

Askeland, Harald. *Organisasjonsutvikling i den lokale kirke: endring av styringsstruktur i Nøtterøy menigheter.* Arbeidsrapport Høgskulen i Volda nr. 4. Volda: Høgskulen i Volda, 1995.

Askeland, Harald. *Reform av den lokale kirke – kontekst, prosess, utfall.* KIFO Perspektiv nr 6.

- Trondheim: Tapir, 2000.
- Bakka, Jørgen Frode, Egil Fivelsdal, og Odd Nordhaug. *Organisasjon og ledelse*. Oslo: J.W. Cappelens forlag a.s., 2003.
- Bibelen, Mark.4, 26-33; Jes.58, 6-12; Gal.3, 26-29; Joh. 14, 2. Oslo: Det norske bibelselskap, 2005.
- Botvar, Pål Ketil og Ole Gunnar Winsnes. *"Gud i sentrum". En analyse av Trefoldighet og Domkirken menigheter i Oslo*. Oslo: KIFO, 2003.
- Den norske kirke. *Visjonsdokument for Den norske kirke 2009-2014*.
<http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=231> Hentet 05.07.11.
- Eikeland, Martin. *Frykter vitnesbyrdet fra tomme kirker*.
<http://www.vl.no/kristenliv/article120360.zrm> Publisert 14.03.11, hentet 31.03.11.
- Elstad, Beate. "Ledelse og styring av frivillig arbeidskraft". I *Ledelse og styring*. red. G. Ladegård og S.I. Vabo, 191-202. Bergen: Fagbokforlaget, 2010.
- Fagermoen, Tron. "Diakoni som menighetsutvikling". *Halvårsskrift for praktisk teologi 1*, (2005): 13-23.
- Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet. *Prop. 81 L (2010–2011). Endringer i gravferdsloven og enkelte andre lover*.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/regpubl/prop/2010-2011/prop-81-l-20102011/4/1.html?id=637326> Hentet 14.05.11.
- Hanssen, Ove Conrad. *Et godt tre bærer god frukt. Visjoner og strategier for utvikling og vekst i lokale menigheter*. Oslo: Luther forlag, 2003.
- Hegstad, Harald. *Den virkelige kirke*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag, 2009.
- Hegstad, Harald. *Folkekirke og trosfellesskap: et kirkesosiologisk og ekklesiologisk grunnproblem belyst gjennom en undersøkelse av tre norske lokalmenigheter*. KIFO Perspektiv nr 1. Trondheim: Tapir, 1996.
- Hegstad, Harald. "Hva er menighetsutvikling, og hvorfor behøves det?" *Halvårsskrift for praktisk teologi 1*, (2003): s.4-9.

Hegstad, Harald. *Kirke i forandring*. Oslo: Luther Forlag, 1999.

Hegstad, Harald. "Menighetsutvikling". Presentasjon, Bergen, 02.02.2010.

Hegstad, Harald. *Menighetsutvikling i folkekirken. Premisser og metoder for menighetsutvikling i norske folkekirkemenigheter, med vekt på utvikling av et analyseverktøy*. Prosjektbeskrivelse (pdf), <http://www.mf.no/index.cfm?id=224352> Publisert 2007, hentet 07.02.11

Hegstad, Harald.

"Menighetsutvikling på amerikansk", *Halvårsskrift for praktisk teologi* 2, (2007): 14-23.

Holbek, Jan Arild.

1 av 3 har et dårlig inntrykk av kirken. <http://www.vl.no/forsiden/article124065.zrm>

Publisert 06.04.11, sitert 12.04.11.

Kirkelig fellestråd i Oslo, Den norske kirke. <http://www.kirken.oslo.no/#> Hentet 14.05.11.

Korslien, Kari Karsrud.

"Anerkjennelsens plass i diakonien." I *Diakoni – en kritisk lesebok*. red. K.I. Johannesen, K. Jordheim & K.K. Korslien, 87-103. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2009.

Lundberg, Anders P. *Om gemenskap. En sosiologisk betraktelse*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds Universitet, 2005.

Lundby, Knut. *Troskollektivet: en studie i folkekirkens oppløsning i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget, 1987.

Myrvold, Trine Monica, Marit Kristine Helgesen og Lillin Knudtzon.

Evaluering av Storbysatsningen i psykisk helse. NIBR-rapport 2009:24. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning, 2009.

<http://www.nibr.no/uploads/publications/2bf36541000f9188de30750e6abb16f5.pdf> Hentet 05.07.11.

Repstad, Pål.

Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag. Oslo: Universitetsforlaget, 2007.

Rolland, Asle. *Statistikk om tro, religion og livssyn – en behovsanalyse*. Serie: Notater (NOT 2011/07)

http://www.ssb.no/emner/07/02/10/notat_201107/notat_201107.pdf Publisert 07.02.11, hentet 15.02.11.

Råmunddal, Lars.

Konsept og endring. En studie av hvordan lokale ekklesiologier formes. Trondheim: Tapir akademiske forlag, 2011.

Sandnes, Astrid. *Diakonal frivillighet – mot en ny praksis?* Essay levert i emnet SAM6505, ved Det teologiske Menighetsfakultet. Oslo, 2011.

Scott, Richard W. og Gerald F. Davis. *Organizations and Organizing. Rational, Natural and Open System Perspectives.* New Jersey: Pearson Education, Inc., 2007.

Statistisk Sentralbyrå. *Flere til nattverd.*

http://www.ssb.no/vis/emner/07/02/10/kirke_koetra/main.html Publisert 20.06.11, hentet 27.06.11.

Visjon og verdier i Trefoldighet menighet

Mai 2005

Bakgrunn

Den følgende visjon er utledet av det strategiarbeid som har foregått i Trefoldighet menighet siden høsten 2002. Menighetsrådet (MR) ønsker et forhold av gjensidig avhengighet mellom "folkekirken" og "trosfellesskapet". Trefoldighetskirken skal dessuten være både soknekirke (for de bofaste) og citykirke (for de som arbeider og ferdes) i Oslo sentrum.

Trefoldighetskirken samarbeider nært med Domkirken, og de to menigheter ønsker å utfylle hverandre med ulik profil for å kunne gi et bredest mulig tilbud til byens befolkning.

Drømmer og egenart som er basis for visjonen, ble utformet i MR høsten 2004.

VISJON

Trefoldighetskirken – fellesskap i sentrum

Ulike fasetter i visjonen:

- Vi er et fellesskap i Oslo sentrum
- Vi setter fellesskapet i sentrum for vår virksomhet.
- Fellesskapet har basis i livets sentrum; - den treenige Gud.

Presisering av visjonen: *Det fellesskapet vi vil utvikle har tre dimensjoner:*

Nær Gud - Han som selv er et treenig fellesskap og kilden for menighetens liv.

Nær hverandre - Som "lemmer på Kristi legeme" med vår forskjellighet og vårt mangfold, skal vi utfylle hverandre og dra omsorg for hverandre.

Nær byen og verden - Menighetens fellesskap kan ikke være seg selv nok, det skal spille Gud for verden, kjempe for rettferdighet i samfunnet og invitere stadig flere mennesker inn i fellesskapet.

Utdyping av visjonen/menighetens egenart: *Visjonen har basis i disse "drømmer":*

1. En menighet som gjennom gudstjenestene lever i tilbedelse og etterfølgelse av Jesus Kristus og stadig vokser i kjennskapet til den treenige Gud. Gudstjenester som formidler et forhold til Gud som er relevant for livet i byen og får konsekvenser for hverdagen.
2. En diakonal menighet preget av omsorgsfellesskap, sjelesorg og tjeneste for andre, uten hensyn til tro, status eller bakgrunn. En menighet som tar hele mennesket på alvor og rommer den enkeltes hverdagsliv, på godt og vondt. En menighet som aktivt spiller og demonstrerer det etniske og sosiale mangfoldet i byen. Særlig vekt på svake og fattiges behov og rettigheter.
3. En menighet sendt til byen med vitnesbyrd om Jesus Kristus, i håp om at mennesker skal komme til levende tro på Ham. Respekt for og dialog med mennesker av annen tro. Internasjonalt: Villighet til å krysse grenser og sende/støtte norske misjonærer, samt støtte/ta imot utsendinger fra den 3. verden.
4. En menighet som verdsetter kirkebygningen, utnytter kirkerommets potensial og aktivt bruker mulighetene innenfor musikk, bildende kunst og arkitektur.

Handlingsplan for 2005 -2007 er vedtatt i MR, med basis i denne visjon og disse verdier